

Poštšina
plačana v gotovini

RAZORI

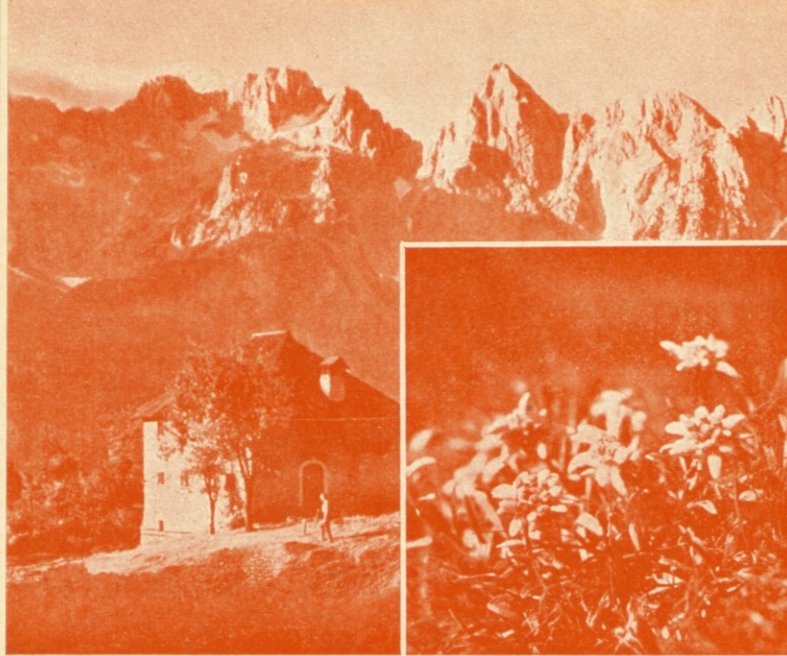
LIST ZA ODRASLO MLADINO

1936 - 1937

9
10

*Sejati mora pa, kdor hoče žeti,
Kjer ni semena prazna bode njiva,
Naj dela, kdor plačilo če prejeti.*

F. Cimperman.

JULIJSKE ALPE

Martuljkova skupina.

Veličasten pogled čna Škratlato in Špik.

VSEBINA

Danica Gruden: Dijakovo pismo materi 257. — Cvetko Golar: Lojzova mati 258. — Ing. Lupša Ferdo: V prašumah na Malajskem polotoku 261. — M. Riegl: Kuj si bodočnost, mladina! 264. — P. Kunaver: Komedija zmešnjav 265. — Jože Župančič: Tostran in onostran Velebita 269. — H. Petrišič: Gepard 274. — D. H.: Daj

nam danes naš vsakdanji kruh 277. — Ost: Tine vé, kaj se spodobi 281. — H. Vilfan: Otok Pag 282. — Ines: Beseda o materi in njeni ljubezni 285. — Wölle Rudi: Pri gozdnikih v Martuljku 286. — Vinko Bitenc: Ribičev sin 287. — A. Petrišič: 2.700 m po Kamčatki 292. — Jos. Brinar: Pavliha in njegove vesele pustolovščine 297. — E. Kapus: Po Old Shatterhandovih stopinjah 301. — Pod šotori 303. — MLADI PIŠEJO: Kač Ivan: Ob grobu součenca 305; Krivec Jože: Na morje; Musek Vitko: Nekaj haloških navad 306; Šimenko Drago: Nekaj o znamenkah 307.

IZ UREDNIŠTVA

Dolinšek Franc: Presodi sam ponovno svojo pesem/pomladi:

*Pomlad se bliža
cvetlice rasto,
lisica se bliža
po kurje meso.*

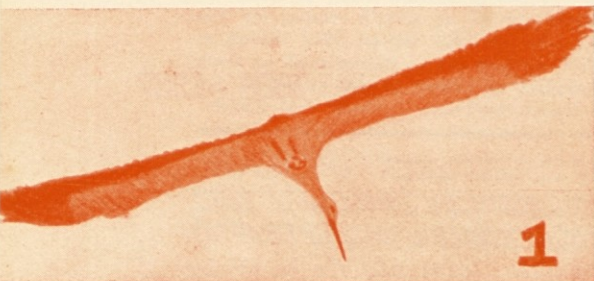
Mislim, da ni treba nikake posebne kritike. Vsak lahko sam razsodi. (Ne pošiljajte vsega, kar hitro napišete, temveč pokažite prej komu, ki vsaj nekaj razume o književnosti, da ne boste zastonj trošili znamk.) Sobočan Štefan in Žiberna Milan: Morai sem upoštevati prej one, ki so prej poslali kot vidva. Pa prihodnje leto še kaj. Petruša Slavko: Imaš smisel za reprodukcijo, ali jaz bi rajši, da kaj svojega napišeš. 3. razred meščanske šole Sv. Lenart: Prepozno prejel, prihodnje leto kaj. Isto Čeh Jerica in Šabec Vlado. — Prav so rešili: Ošlovnik Milan, Knaflič Marta, Čokl Draga, Globelnik Milica, Meško Jelka, Obersnel Nada, Klančar Oskar, Šumak Franč, Rihtar Karel.

D R O B I Ž

KAKO LETIMO

Z ravno iztegnjenimi krili plava štorklja po sinjem zraku daleč preko poljan. S krili niti ne gane. Nje telo je ozko. Ob gladkem perju odteka zračna struja brez trenja. — Tudi v praktičnem letenju je poizkusil človek čim bolj zmanjšati trup na letalu. Iz teh poizkusov se je rodilo letalo brez trupa.

Nadaljevanje na III strani ovitka.

RAZORI

LIST ZA ODRASLO MLADINO
V. LETNIK 1936 - 1937

V KOŠNJO.

DANICA GRUDEN:

DIJAKOVO PISMO MATERI

Mamica moja! Na mesto pada mrak,
svetle luči goré in barvajo tlak.
V kosti me reže v tesni sobi mraz,
a če oči zaprem, vidim tvoj obraz.
Takrat mi ni hudo, prav vse pozabim:
skrbi ter glad, in res — ničesar več ne rabim,
saj greje topla luč me tvojega srca.
Kaj delaš? Pri mizi prtič tkeš doma?
Koš s senom zvrhan te teži na poti?
Morda te bratec moj z vprašanji moti?
Zdi se mi, da srce tvoje z njim govori,
skrb v trenutku tem, za me te mori.
Če si kedaj za delo moje v dvomu,
tolaži se, ker delam kot na domu,
ko v vročem soncu polje smo orali
in trebili grmovje v naši Zali.
Mamica moja! Noč je in v sobi mraz —
svetlejšje, jasnejše zdaj gledam tvoj obraz.

LOJZOVA MATI

Drobna in slabotna je bila Lojzova mati, in njen obraz je bil ovel in njeno čelo nagubano. Oči so ji bile motne in niso več poznale veselja in lepih dni. Saj še ni bila tako stara, vendar je bila že zelo nadložna in hudo so se ji poznala leta. Težko je hodila po cesti, s kamenjem nasuti, v svojih nerodnih kmetijskih čevljih, zato sta zavila s sinom na polje in sta med njivami počasi šla proti domu, kamor je bilo dobre štiri ure hoda. Sicer je vozil vlak, ali materi se je zdelo škoda tistih par dinarjev, pa jih tudi ni imela. Vse je izdala za sina študenta, tako da ji ni nič ostalo zase. Ko sta bila že daleč od ceste sredi polja, se je mati sezula in šla bosa dalje.

»Prej si me vprašal po stricu, oh, nič ne bo z njim,« je izpregovorila mati.

»Mislim, da je dodelal, pa ga je škoda zame. Včasih mi je le pomagal, četudi ni mogel dosti, saj ima lastne otroke, in mu tudi ne gre posebno rado iz rok. Ako pa umrje, ne bom kmalu imela nikogar, da bi se k njemu zatekla.«

Študent Lojz, ki je hodil za njo, jo je slabo poslušal in je mislil pri sebi:

»Kaj mi neki to pripoveduje, mar mi je stari dedec!«

Zazdehal je in se spomnil, da mu je podaril desetico, ko ga je bil pripeljal prvič v šolo. In še tistikrat se je zdelo, da jo je hotel spet umakniti in spraviti v mošnjček, tako mu je šla nerada iz rok.

»Seveda vsakemu je težko, nam, ki smo batarji, pa je še huje in težje. Oh, Lojz, tolikrat mislim nate, zdajle ti lučka sveti, pravim, nikar je ne ugasni! Težko je življenje, vsak dan težje, in Bog ve, kakšni časi še pridejo.«

Mati je govorila s trudnim in počasnim glasom in z ljubeznijo gledala na sina. Njene uboge, stare noge so težko stopale po travi in suhi prsti, ki se je drobila od krtin.

Lojze se je dolgočasil, ker je bil vaje že materinih naukov in je dejal pri sebi:

»Mar naj bi me vprašali, ako nisem lačen? Gotovo imajo še kaj okroglega zavezanega v rdeči rutici, lahko bi stopila nazaj na cesto, kjer je tista bela gostilnica, iz katere lepo diši po dobrih jedilih in po vinu, kadar grem mimo.«

Slabe volje je bil in njegove misli so bile povsod drugje in je samo na pol slišal, kar mu je pravila mati:

»Ko bi ti mogla dati vsaj malo svoje pameti. Vse drug človek bi bil, a zdaj se mi zmeraj zdi, da nič ne daš na moje besede in le misliš, da si bolj učen od mene. Seveda si, pa to še ni dovolj!«

»Ko bi le že nehali mati s svojimi pridigami,« je mislil Lojz. »No, ako bi pa vedeli, kako je z menoj, to bi mi jih šele povedali! Seveda, nekaj jim že moram reči, drugače ne dobim od njih ničesar!«

Saj stvar ni bila preveč huda, pa vendar! Lojz je začel s prijatelji hoditi po krčmah, in kje naj bi dobil denarce! To so bile skrbi, ki so belile lase mlademu študentu. Zadolžil se je pri vinskih bratcih in tovariših in celo po gostilnah pri prijaznih deklicah. Saj so bile tako postrežljive in mu ponujale celo več, kakor je želel. In sedaj mu je rojilo po glavi, kako bi se izmotal iz zank in zadreg, kako bi to materi povedal, ali kaj bi si izmisлил, da bi se ne videlo, da je izmišljeno in da v resnici potrebuje denar za koristne stvari.

»Ko bi vedel, kako je pri nas doma, bi bil gotovo bolj priden! Pa saj si videl, kako nam gre trda in kako moramo vsi delati, da si kaj zaslužimo. Janez je samo dve leti starši od tebe, pa hodi v les drva sekati, in Metka služi pri sosedu, pri Tomažkovih za pastirico, da lahko tebi pošlje kak dinarček. Še veš ne, kako te ima rada in skrbi zate!«

»Kako bi le rekel, da bi dobil bolj gotovo,« je preudarjal Lojz. »Saj nič ne vedo, saj si lahko izmislim, kar hočem. Novo knjigo moram imeti, tako porečem. Ali to je še premalo! Še nekaj se moram spomniti! Saj res, v šolo moram nesti za novo tablo, ki so nam jo polomili drugi. Nihče ne bo izvedel, da sem se zlagal.«

»Vidiš, Lojz, vsi se trudimo zate. Ponoči, v vsakem vremenu nesem hleb kruha k potovki, da ti ga pripelje v Ljubljano. Od ust si pritrgujemo, delamo od jutra do noči, in vse samo zato, da bi bilo tebi kedaj dobro. Poglej Metko, kako bi rabila novo obleko za praznike, pa si rajši ni dala delati, da je lahko poslala tebi. In jaz že ne pomnim, kdaj sem bila nova. No, pa saj zame je itak vseeno.«

Mati si je obrisala pot s čela, ki so ga pokrivali gladko počesani rjavi lasje. Pogledala je sina z dolgim, žalostnim pogledom.

»Kar zdi se mi, da ti ne gre nič do srca. Ne vem, kakšen človek si, čisto tuj se mi zdiš! Ali si nas popolnoma pozabil in zapustil, ali pa so drugje tvoje misli —.«

»O ti presneta mati, seveda mislim vse drugam, glej, da je kar uganila,« je smehljaje pomislil Lojz. »Ali težko mi je povedati, na kaj mislim. Zakaj stvar ni čisto prijetna in tudi ni takega značaja, da bi bila materi všeč.«

Mati je opazila njegov nasmeh in zmajala z glavo.

»Saj se mi smeješ, res trd fant si! Meni se smeješ, ki sem tvoja mati in ti želim samo dobro. Tudi gospodinja se je zelo pritožila, da je ne poslušáš in se ne učiš. V cerkev ne hodiš in potepati si se začel. Povej mi, Lojz, kaj misliš!«

Pogledala je sinu v oči in žalostno nagnila glavo. Skušala je uganiti njegove misli in čakala, ali ji bo rekel lepo besedo, da bo šla vsaj nekoliko potolažena domov.

»Saj vendar še nisem čisto zavržen človek,« je ključevalno pomislil Lojz in se molče zagledal na njivo, posejano s pšenico, ob svoji levi strani.

»Ali je to greh, ako sem rad vesel! Saj sem mlad, kdo bi mi zameril! Mati so stari in sitni!«

»Sedaj si me pa že dovolj daleč spremil, saj vem, da ti ni zame. Kar nazaj pojdi, na stanovanje, pa se uči in doma bodi! Kaj bi bilo, ako bi ne zdelal šole!«

Mati se je obrnila od njega, in noga se ji je ustavila. Čakala je, kako se bo sin poslovil od nje.

»Sedajle je čas,« je pomislil Lojz, in da bi se zdele njegove besede važne in resnične, je izpregovoril jezno: »Mati, ali ste pozabili, kar sem vam rekel!«

»Kaj si rekel, saj nič ne vem.«

Mati ga je pogledala z ljubeznivim očitanjem.

»Ali vam nisem rekel, da moram imeti novo knjigo! Saj veste, naš profesor je napisal slovnico, veste, to je takšna knjiga, ki se učimo iz nje. Kupiti jo moram, drugače me gotovo vrže.«

»Kupiti, zdaj, ko bo že kmalu konec šole,« je skušala ugovarjati mati in glas se ji je tresel.

»Zdaj, zdaj, vi še ne veste, kakšni so profesorji! Kar nekaj si v glavo ubijejo, pa je vse zastonj!« Lojze je bil zmerom bolj hud, z rokami je suval od sebe.

»Koliko pa je treba za knjigo?«

Materi je v strahu trepetala beseda.

»Veliko! Pa tablo moramo kupiti za šolo. Stara je bila, pa so jo stolkli, kaj vem kdo! Menda pijani mesarji; skozi okno so poskakali v šolo. Saj so jih že dobili, mi jo moramo pa kupiti! Takšna krivica?«

Lojz je bil zmeraj bolj jezen in se je sproti izmišljeval, da bi materi zaprl sapo, ako bi hotela ugovarjati.

»I, koliko pa moraš imeti?«

Lojz je malo pomislil, kakor bi se pripravljaj in si dajal pogum za veliko besedo.

»Dvainštirideset dinarjev! Bojim se, da bo še premalo! Bom pač rekel, da več ne morem dobiti,« je Lojz tolažil mater.

»Toliko! Ali ne bi kako odložili!«

»Kaj pa mislite! Ali res hočete, da ne bi zdelal!«

Materi je kopnelo srce.

»Joj, joj, težko bomo spravili skupaj! Če ne bo drugače, bom prosila na posodo tistega Šimna, ki daje na velike obresti. Tak skopuh je, pa bom morala. Od njega dobim gotovo, samo dosti mi bo naračunal.«

Lojz se je oddahnil. Najhujše je minilo, in denar mu je bil gotov. Že se je videl v gostilnici, slišal tovariše okoli sebe in smeh in vesel vrisč ga je obdajal. Komaj je še videl mater, ki mu je govorila za slovo:

»Zdrav ostani, pa na Boga nikar ne pozabi!«

»Zbogom, no,« je skoro nejevoljno spregovoril Lojz in hotel podati materi roko, a tisti hip je osupnil.

»Lojz!«

Mati ga je še enkrat poklicala, sklenila je roke proti njemu in se zgrudila na kolena pred njim. Objela ga je in se zajokala.

»Na kolenih te prosim, Lojz, nikar se ne zapusti!«

Lojza je zazebló v srce, kot da mu ga je kdo prebodel z nožem. Ves je zadrhtel in naslonil se je na mater, da ni padel poleg nje.

»Mati, mati,« je zaklical. »Vstanite, mati, o, kaj ste storili! Saj nisem tako hudo mislil, vstanite!«

Lojza so oblile solze, srce se mu je trgalo in s trepetajočimi rokami je vzdignil mater.

»Odpustite mati, odpustite! Nikoli več ne boste zaradi mene žalostni, še sedaj mi pomagajte! Saj ni res, da rabim za knjigo. Dolžan sem, mati, odpustite!«

»Lojz, Lojz, nikar ne jokaj! Ti ubogi, nesrečni otrok!«

Položila mu je roke na glavo in ga božala po laseh in licih.

»Kako si le mogel misliti, da bi te pozabila, saj veš, da sem tvoja mati!«

Lojz je bil potolažen in bolj mirno mu je bilo srce, ko je samega sebe obtožil. Držal je mater za roko, zakaj le pri njej se je čutil varnega in čistega. Bilo mu je, kot da ga blagoslavlja in mu odpusča greh.

Mladi prijatelji, čitajte in širite „Razore“!

ING. LUPŠA FERDO:

V PRAŠUMAH NA MALAJ. POLOTOKU

(Konec.)

11. BOJ MED DVEMA ORJAKOMA PRAŠUME.

Neko jutro se je skupina Semangov odpravila na ribolov v oddaljeno sotesko gorskega potoka. Vsak si je na ta posel pripravil bambusovo bodalo, tudi pihalno cev z zastrupljenimi pšicami je bilo potrebno vzeti seboj. Z Matom sva se jim pridružila.

Korakali smo po prašumi že nekaj časa, ko smo zaslišali človeške glasove. V zelenem mraku goščave so ženske s hlodi kopale iz zemlje korenje in gomolje. Nekaj otrok je stikalo po drevju za divjim sadjem. Neka žena je izkopala skoraj meter globoko luknjo, predno je mogla priti do gomolja. Kako se je izmučila! Bila pa je zelo vesela, ko je pokazala izravnani gomolj, velikosti podolgovate buče, ki je ležal na zemlji pred njo.

Jata kričečih papig je preletela naše glave in izginila v vejevju divjega bambusa, ki je tvoril večjo šumsko skupino. V tej goščavi sem ustrelil prekrasnega rdečega džungel petelina, ki je s svojo družino iskal tu svoj žir, pšenici podobno bambusovo zrnje.

Dospevši na mesto, kjer je potok tvoril majhno gorsko jezero, smo na obrežju zapazili sveže sledove seladang bivolv. Iz čiste vode je molelo večje in manjše kamenje. Kodravec je skočil na kamen tu, tam in čakal na ribo s pripravljenim bodalom. Tik ob kamnu jo je zagledal. Bliskovit sunek z bodalom in riba je bila nabodena. Za ta posel je bilo treba izredne spretnosti in tudi potrpljenja. Pri teh ljudeh »čas ni bilo zlato«. Če je mož tekom dneva ujel eno ribo, mu je to bilo dovolj za dobro večerjo.

Bistro oko mladega kodravca je zapazilo v bližini jezera hoid drevo z nekaj sadeži. Hitro je splezal nanj, da ga kdo ne bi prehitel, in jih potrgal. Hoidov sad je oreh, ki je z neužitnim mesom obdan. Oreh se zdrobi in speče na ognju, ki mu odvzame strupeni učinek.

Pekoče tropično sonce je že prekoračilo najvišjo točko na nebeškem svodu, ko smo se vračali. Imeli smo lep pregled čez dolino, porastlo s poldrugim metrom visoko lalang travo. Tik pred džunglo onstran doline je na lepo vidnem mestu stala v senci drevesa majhna čreda izredno divjih seladang bivolv. Redka prikazen! Kaj lepa slika za prirodoslovca, še lepša za lovca, ki je že sama vredna napornega potovanja po džungli. Dva velika samca sta se sprla. Tam pred nami sta se borila za prvenstvo v čredi, obstoječi iz petih glav. Kakor dva silna gozdna duhova sta se zakadila drug proti drugemu in treščila z glavami. Težko rogovje se je zapletalo. Morda osem minut je trajal srdit boj, potem je nastal odmor. Zaradi izmučenosti je bilo naslednje dejanje še krajše.

Komu ne bi pogled na krasne živali vzbudil želje po lovu? Nisem si mogel kaj, da ne bi porabil lepe prilike. S puško, ki je na nobenem pohodu po džunglah in prašumah raziskovalec ne sme dati iz rok, sem se med tem bojem obeh seladang bivolv in pri ugodnem vetru plazil v primerno strelno bližino. Skoraj dva metra visoka, krtini podobna tvorba termitov, me je zaskrivala, da me bivoli niso opazili.

Izmučena sta tam pred menoj stala nasprotnika s povešenima glavama; ranjena sta bila že oba. Tedaj je hipoma prvi izgubil veselje za nadaljevanje borbe in se je bliskovito obrnil v stran, da bi sledil samicam, ki so se pričele

polagoma pomikati v džunglo. V tem hipu je drugi strašno zatulil in izzival na novi spopad. Ponovno se je zagnal v prvega in ga z rogovi sunil v pleča, da mu je iztrgal velik kos mesa. V tem hipu sem nameril puško na zmagovalca. Ker pa je v zadnjem trenutku naglo skočil v stran, ga krogla ni dobro zadela. Urno jo je popihal za čredo v globino džungle. Skoraj v istem hipu sem oddal drugi strel na ranjenega bivola, ki je padel na kolena. Še predno se je zopet dvignil, mu je naslednja krogla končala bolečine.

To je bilo veselje za moje divje tovariše. Od vseh strani so občudovali žival. Obetala se je bogata pojedina za celo naselje. Vsak se je obložil z mesom, kolikor ga je mogel nesti. Kar je ostalo, tega so se polastile še druge skupine iz naselja potem, ko smo prinesli novico o bogatem plenu. Zverinam in gologlavim jastrebom so črnici zapustili le oguljene kosti.

Tiger, kralj džungle.

Tako je prirodno vrvenje v neznanih malajskih prašumah nudilo vsak čas kaj drugega, dan za dnevom novi prizori in nepopolna lovska doživetja. Že samo kratko bivanje v kraljestvu tigra, bi bilo vredno lovske odprave in bi moralo zadovoljiti vsakega iskrenega lovca, ki želi zadostiti svojemu prirojenemu nagonu, oboževati izredne lepote in zasledovati divjačino.

12. PRAVLJICE IN BOŽANSTVO SEMANGOV.

Poglavar naselja, Siobu, mi je pripovedoval sledečo pravljico: Raja Maoa je bil poglavar severnih opic, ki je vodil svojo vojsko proti Amangom (Siamangom ali Semangom?). Sonce je neusmiljeno pripekalo, poglavarja je mučila strašna žeja. V prašumi je zagledal kokosovo palmo, polno lepih orehov. Tedaj se je polastil mladega kokosovega oreha, da bi se napil hladnega kokosovega mleka, ki je bilo v njem. Ko je preklal oreh, pa je nastala iskra, odpadla je v suho lolang travo in povzročila velikanski požar džungle, ki se

je širil proti armadi Amangov. Vse je bežalo v grmovje. Na begu pa so si ti požgali in osmodili lase in radi tega postali kodravi.

Maoa je v tej pravljici mišljeno neko svetlopolto človeško pleme, najbrž Thai (Siamci), ki so pred davnim časom izpodrivali te kodrave in pritlikove črnce. V tej pravljici je torej podana zelo jasna slika zgodovinskega večtisočletnega izpodrivanja tega izumirajočega plemena, ki je bilo prvotni lastnik vse južnoazijske zemlje.

Nadalje mi je Siobu pripovedoval, da so Amangi nekdanj imeli tudi lok. Ko pa so bežali pred Maoa, tedaj so Djahaj-i (Sokai, sorodno pleme teh črncev?) vzeli lok seboj; tako so od tega časa Semangi ostali brez njega. Iz te pravljice sledi, da je to pleme v davnih časih poznalo lok, katerega pa je pozneje nadomestila pihalna cev, ki jo imajo še danes.

Semang, splošni naziv tega plemena je danes osobito poznan znanstvenemu svetu. Siobu mi je zatrjeval, da so Semangi le pravljični ljudje, katerih še nikdo ni videl, ki se hranijo le od surovih jedi, ne poznajo ognja in ne džungel-noža, kakor tudi ne pihalne cevi.

Mnogo je čudežnih bitij, o katerih pripovedujejo pravljice teh divjakov. Nekateri govore o majhnih bitjih, ki letajo po zraku, žive pa se le od medu. Opevana so posebno ljudem dobrohotna in božanstvena bitja Djenoj, ki bivajo v cvetlicah. Ob vzhajajočem soncu, ko se cvetje odpre, ga zapuste. Lase si krasijo s cvetnimi praški, krog ledij nosijo pas iz cvetnih listov. Gredo med ljudi zato, da se z njimi igrajo, mnogokrat krožijo po zraku, popevajoč mile pesmi. Prijetne so vezi, ki obstoje med Semangi in božanstvenimi bitji. V vseh svojih popevkah jih Semangi poveljujejo in se ob gotovih prilikah njim na čast tudi krasijo s cvetjem. Pesem tega najpreprostejšega ljudstva se sliši, kakor da jo podajajo čustvena božja bitja v svojem otroškem veselju nekeje v paradizu in ob svitu prvih sončnih žarkov, ko so spoznala božjo vse-mogočnost svojega stvaritelja. Bolestnega čustvovanja v tej pripovedni pesmi ni, izraža se le odsev prave paradizeve nedolžnosti in paradizevega veselja, ki ga razumemo le, ako se vglobimo v duševno življenje teh prašumskih ljudi.

Ako je zašumelo v strehi zavetišča tega prirodnega človeka, tedaj so ta šum povzročila le ta božanstvena bitja, ki so prišla k njemu kot njegovi zaščitniki.

Neko noč sem se prebudil. Po džungli je šumela hladna večerna sapica. Tedaj so se sem iz temne globine zaslišali otožni in mili glasovi: hu-ju-čuj-hu-ju-čuj-juj-juj. Za nekaj časa so prihajali ti glasovi iz bližnjega drevesa.

Siobu mi je naslednje jutro pripovedoval, da je bil to Njur, duh umrlega. Njur leta ponoči v podobi ptice od drevesa do drevesa, ki rad prihaja v naselje, osobito pa tja, kjer ima pokopano svoje truplo. Semang se Njura izredno boji, ne upa se govoriti, ko ga sliši, in po možnosti ugasne tedaj tudi ogenj. Nisem mogel dognati, kakšen je bil v resnici ta Njur v podobi ptice.

V gromu vidijo Semangi svoje najvišje božanstvo. To je Kae, stanuje nad oblaki, ima podobo človeka ter živi kakor poglavar. Svoje nezadovoljstvo nad ljudstvom izraža v gromu, blisku in nevihti, ki lomi drevje po džungli. Zato se neurja ti divjaki vedno najbolj boje. V gotovih slučajih Kae pošlje ljudem tudi bolezen, ali pa tigra, ki jih nadleguje. Ker to božanstvo izžareva ogenj, zato mu nikdo ne more v bližino. S svojo ženo, ki biva na zemlji, pa občuje to božanstvo po blisku. Tudi otrokom tega boga pripisujejo v vseh svojih pravljicah božanstveno moč.

Potemnenje meseca je izredna prikazen. Hudobni nebeški zmaj hoče po-

žreti mesec. Da se to ne zgodi, preganjajo zmaja s kričanjem in ropotanjem z bambusovimi posodami in palicami. Ko se pokaže potem mesec zopet v svoji luči, nastane splošno zmagovalno veselje, ker je bil hudobni zmaj pregnan. Slično pravljico imajo tudi Laoti in še nekateri narodi Zadnje Indije, s katerimi sem imel stike. V čem tiči jedro, nisem mogel dognati.

Ko dežuje, se koplje velikanska kača v neizmernem jezeru tako živahno, da curlja voda na vse strani.

Zakaj ljubi Semang svojo prašumo, zakaj se ga poloti izredno domotožje po prašumi, ako ga mora zapustiti? Ker je nepokvarjen otrok svoje prirode, ki jo obožuje.

Njegovo obzorje v prašumi je le prav majhno, kraj sebe vidi dan za dnem le rastlinsko goščavo, kjer šušlja milo in prijetno sedaj lahka sapica, sedaj zopet buči veter ali razsaja silna nevihta, ki podira velikane drevja, potem zopet udarja grom in strela. V tem vidi le mogočnost svojega božanstva, pred katerim se klanja. On ne pozna nobene molitve. Da omili jezo božanstva, vzame bambusovo tresko, se vreže z njo in daruje lastno kri.

Ni verjetno, da bi ti črnci poznali kdaj kameno dobo, ni tudi verjetno, da bi se kdaj dvignili na površje donešene civilizacije. Njih orodje je v vseh časih bilo iz bambusa, ki jim ga je nudila priroda. Semang je preostanek človeškega rodu iz prastare dobe te zemlje, — imenujemo jo bambusovo dobo. Že v bližnji bodočnosti pa ga bo zadušila donešena civilizacija. Bodoči rodovi bodo ta rod poznali le iz knjig. —

M. RIEGL:

KUJ SI BODOČNOST, MLADINA!

„Zdrav duh v zdravem telesu!“

Greš po cesti ali po ulici. Srečavaš dečke in deklice: ne zanima jih drugo kot izložbe v kričecih barvah ali kak raztrgan revež, ob katerega se obregnejo in se mu smejejo. Takšnim vidiš na obrazu, da so pokvarjeni, kadijo in na skrivaj pijejo. Ne znabiti zato, ker jim je pijača užitek, ampak zato, ker vidijo to pri odraslih. Pa ni to moško. Le verjemite mi! Hočete, da vam povem, kaj je moško in kaj je mnogo težje, kakor kaditi in zasmehovati reveže.

Greš opoldne po ulici, vročina pritiska. Pred teboj gre berač. Počasi leze. Preden si ga dobro ogledaš, se zgrudi in pade nezavesten. Omagal je. Takšen revež nima nikoli prave hrane, bolehen je, brez strehe in tako omaga. Če si moški in če hočeš biti še viteški, boš takoj poklical koga, da ti pomaga prenesti reveža v najbližjo hišo in boš poskrbel zanj.

Verjemi, če boš tako po svojih močeh osrečeval druge, boš sam najbolj srečen. V sebi boš čutil ponos, ki ti ga ne more dati nihče.

Moško boš živel, če se boš že sedaj usposabljal za poznejše samostojno življenje, da boš s svojim zgledom hodil pred drugimi.

Prav je, da se ukvarjaš s športom in telovadbo. To te zaposluje in tako na mladostni način uveljavljaš svoje zmožnosti. Kaj zato, če se ti smejejo, ko jo s cepinom v roki in z vrvjo na nahrbtniku mahaš k našim goram, kjer v skalah ped za pedjo premaguješ steno, kjer kuješ svojo voljo in ubijaš v sebi strahopetca. Ti zase veš, da delaš prav.

Tam v čisti naravi, v borbi s prirodo usposabljaš sebe za poznejše življenje.

V gneči omahne nezavestna stara žena. Mladi fantje, ki so v bližini, se vsi potuhnejo in oddaljijo. Predstavlja si bodočnost teh ljudi. V službi bodo do svojih predpostavljanih priliznjeni, hinavski, do svojih podložnih pa nasilni. Gostilne, kavarne, popivanje in surove opazke bodo smisel njih življenja.

Druga slika: Vrhovi naših planin žare v jutranji zarji, goré. Tam na vrhu, nad stenami pa stoji mladenič. Ali ga vidiš, kakšen je? Čez ramo vrv, v žepih klini in kladivo. Zagorel, drznih potez v obrazu in jasnim pogledom. Kaj njemu, če se trgajo viharji preko grebenov, on vztraja in kljubuje!

Sedaj odločite med obema slikama.

Za katero ste se odločili? Vem, za tisto, ki je prava, za drugo.

Pa še oklevaš in si misliš: Danes, samo danes grem še s prijatelji, ker smo zjutraj kupili cigarete in vino. Moram iti, ker sem obljubil in obljubo hočem držati. Zakaj lažeš sebi, ko veš, da so take obljube, kjer kvariš sebe, jalove.

Naša bodočnost?

Ko boš starejši in se boš spominjal svoje mladosti, pa boš z zadoščenjem gledal na tiste čase, polne mlade sile. Gledal boš v duhu na leta, ko si šel s silno voljo preko vseh ovir do svojih ciljev.

PO. SHAKESPEAREJU IN LAMBU — P. KUNAVER:

KOMEDIJA ZMEŠNJAV

(Konec.)

»Ali pravite to meni, lepa gospa?« je vprašal začuden Antifol. Zaman je trdil, da je šele dve uri v Efezu. Prisilila ga je, da je šel z njo domov, v hišo svojega brata in kosil z Adrijano in njeno sestro. Pri tem ga je ena ogovarjala s soprogom, druga pa z bratom. Ves začuden je mislil, da se je morda res poročil, ali pa da sanja. Nič manj ni bil začuden Dromio, ko ga je kuharica, ki je bila žena njegovega brata, tudi ogovarjala s soprogom.

Med tem ko je Antifol iz Sirakuz kosil s soprogo svojega brata, se je vrnil pravi soprog s svojim sužnjem Dromiem. Toda služabniki ga niso pustili noter, češ, gospa kosi s svojim soprogom in hoče imeti mir. Ko je Antifol trdil, da je on soprog, so se mu služabniki smejali, češ, pravi Antifol je pri kosilu s svojo soprogo in Dromio sedi v kuhinji. Dasi bi kmalu vlomil vrata, je moral končno Antifol odriniti ves srdit in razburjen od svoje lastne hiše.

Začuden Antifol iz Sirakuz, ki se ni mogel pomiriti, da ga je Adrijana še vedno imenovala svojega soproga in da je slično doživel tudi Dromio v kuhinji, je po kosilu odšel iz hiše, kjer mu slabovoljna Adrijana ni prav nič ugajala, dasi mu je bila Lucijana zelo všeč. Zato sta bila oba, Antifol in Dromio, vesela, da sta izginila iz hiše.

Malo nato, ko je zlatar izročil zlato verigo napačnemu Antifolu, je straža prišla tega obrtnika zaradi nekega dolga, in pravi, poročeni Antifol, o katerem je zlatar mislil, da mu je izročil verigo, je prišel slučajno tedaj na oni kraj, kjer so aretirali obrtnika. Ta pa je zagledal Antifola in zahteval je od njega, da naj mu plača vsoto, ki mu jo je dolžan za ravnokar prejeto zlato verigo, kajti prav toliko so zahtevali od njega, kolikor je bila veriga vredna. Antifol je tajil, da ni prejel nobene verige, a zlatar je zatrjeval, da mu jo je pred nekaterimi minutami izročil. Tako sta se prepirala dolgo, kajti Antifol je vedel, da mu zlatar nikdar ni izročil verige; a zlatar — tako zelo sta si

bila brata podobna — je bil prepričan, da jo je položil v njegove lastne roke. Zato je stražnik odpeljal zlatarja zaradi dolga v ječo, a zlatar je pustil istočasno prijeti Antifola zaradi verige. Tako sta bila v zmedi in prepiru oba, Antifol kakor tudi zlatar, odvedena v ječo.

Ko so peljali Antifola v ječo, je srečal Dromio iz Sirakuz, sužnja svojega brata, in ker ga je smatral za svojega lastnega slugo, mu je ukazal, da naj gre k njegovi ženi Adrijani, ki naj ji razloži prigodo in naroči, da naj mu pošlje denar, zaradi katerega je bil prijet. Dromio se je čudil, da ga pošilja njegov gospod nazaj v tujo hišo, kjer sta kosila in ki sta jo v taki naglici ravnokar zapustila, a se ni upal ugovarjati, dasi je hotel povedati svojemu gospodarju, da je ladja pripravljena, da odjadra, kajti videl je, da Antifolu ni za šale. Odšel je, godrnjajoč sam pri sebi, da mora iti nazaj v Adrijanin dom.

Adrijana mu je dala denar in Dromio je na povratku srečal Antifola iz Sirakuz, ki je bil še vedno preplašen zaradi čudnih prigod, ki jih je doživljal; kajti njegov brat je bil v Efezu dobro poznan in na cestah je bilo malo ljudi, ki ga ne bi pozdravljali kot starega znanca. Nekateri so mu ponujali denar, o katerem so trdili, da so mu ga dolžni; drugi so ga vabili, da naj jih obišče; in zopet nekateri so se mu zahvaljevali za ljubeznivosti, ki jim jih je izkazal — vsi so ga pomotoma smatrali za njegovega brata. Neki krojač mu je pokazal celó svilo, ki jo je kupil zanj in hotel mu je vzeti mero za obleko.

Antifol iz Sirakuz je začel sumiti, da je zašel med narod samih čarovnikov in čarovnic. In Dromio ga niti najmanj ni mogel rešiti dveh divjih domišljij, ker ga je vprašal, kako se je rešil stražnika, ki ga je ravnokar odvedel v ječo, in izročil mu je mošnjo zlata, ki mu jo je poslala Adrijana, da plača svoj dolg. To Dromievo pripovedovanje o tem, da je bil prijet in odveden v ječo ter o denarju, ki mu ga je poslala Adrijana, je popolnoma zmedlo Antifola, in rekel je: »Tale dečko Dromio je blazen in oba se mešava tod v domišljijah.« In ves prestrašen zaradi svojih lastnih zmedenih misli je vzkliknil: »Kaka božja moč naju bo rešila iz tega čudnega kraja?«

Tedaj pa se mu je približal drugi tujec. Bila je neka gospa, ki ga je tudi nagovorila z njegovim imenom. Zahtevala je od njega zlato verigo, ki ji jo je obljubil, ko je kosil pri njej, kakor je zatrjevala. Sedaj pa je Antifol izgubil potrpljenje, imenoval jo je čarovnico in tajil je, da bi ji kdaj obljubil zlato verigo ali da bi kosil pri njej ali da bi jo sploh poznal. Gospa pa je zatrjevala po svoje, da je kosil pri njej in ko je Antifol tajil, da ji je karkoli obljubil, je zatrjevala celo, da mu je dala dragocen prstan, ki ga je zahtevala sedaj nazaj. To je Antifola še bolj razsrdilo. Zopet jo je nazval čarovnico in tajil je, da bi imel njen prstan ali da bi jo poznal. Končno je pobegnil od nje, ki je strmela za njim zaradi njegovega divjega vedenja, kajti ničesar si ni bila bolj v svesti, kakor da je kosil pri njej in da mu je izročila prstan, ker ji je obljubil zlato verigo. A tudi ona je bila v zmoti kakor vsi drugi. Vse to je storil oženjeni Antifol iz Efeza!

Ko so namreč njegovi služabniki pomotoma mislili, da pravi Antifol sedi pri kosilu in so ga odgnali od njegovih lastnih vrat, je odšel ves srdit proč, misleč, da so to zopet muhe njegove soproge. Kajti že večkrat mu je neopravičeno očitala razne reči. Zato je odšel na kosilo k znani gospe, ki ga je prijazno sprejela in mu lepo postregla s kosilom. Ker je bil užaljen zaradi nerazumljivega vedenja svoje soproge, je obljubil gospe zlato verigo, ki jo je prvotno nameraval podariti svoji soprogi. Tej je obljuba tako ugajala, da

mu je podarila lep prstan. Sedaj pa je Antifol (napačni Antifol iz Sirakuz!) vse tajil in ves divji pobegnil! To se ji je zdelo sumljivo. Zato je odhitela k Adriani povedat, da je njen soprog zblaznel. Med tem pa, ko je pripovedovala vse to Adriani, je Antifol — pravi soprog — res prišel v spremstvu ječarja domov po denar, da bi plačal dolg, a Adriana je trdila, da mu je poslala mošnjo zlata po Dromiu. (Ta jo je izročil onemu drugemu Antifolu.)

Adriana je verjela gospe, da je njen mož res zblaznel, ko ji je pričel očitati, da ga ni pustila vstopiti v njegov lastni dom. Adriana se je spomnila, da je Antifol (iz Sirakuz) zatrjeval ves čas pri kosilu, da on ni njen soprog in da nikdar ni bil v Efezu do tega časa. Zato je plačala ječarju dolg, ga odpustila, a služabnikom je ukazala, da naj zvežejo njenega moža z vrvmi, ga odvedejo v teman prostor in odhite po zdravnika, da bi ga ozdravil blaznosti. Antifol pa je ves razburjen vzklikal proti takim obsodbam, ki jih je povzročila njegova podobnost z bratom. Toda to divjanje je navzoče le še bolj utrdilo v mnenju, da je zblaznel. Ker pa je Dromio trdil slične stvari kakor njegov gospodar, so zvezali še njega in ga odvedli z njim vred v temnico.

Kmalu nato, ko je Adriana pustila zvezati svojega moža in ga je spravila na varno, je prihitel neki služabnik z novico, da sta se Antifol in Dromio osvobodila, kajti oba se svobodno sprehajata po bližnji ulici. Ko je Adriana to slišala, je odhitela, da bi ga odvedla domov. S seboj je vzela nekoliko ljudi, da bi se mogla polastiti soproga, pa tudi njena sestra je odšla z njo. Ko so se približali nekemu samostanu v bližini njihove hiše, so res ugledali Antifola in Dromia iz Sirakuz, kati zopet jih je premotila podobnost dvojčkov.

Antifol iz Sirakuz je bil še vedno ves zmeden zaradi dogodkov, ki jih je povzročila njegova podobnost z bratom. Okoli vratu mu je visela veriga, ki mu jo je dal zlatar, ki so ga pravkar privedli mimo. Zlatar pa mu je sedaj očital, da je še ravnokar tajil, da je prejel verigo in da je ni hotel plačati. Antifol je trdil, da mu jo je zlatar zjutraj izročil, ne da bi zahteval plačilo zanj in da od tedaj zlatarja sploh ni več videl.

Približala se je še Adriana in nazvala ga je svojega blaznega soproga, ki je ušel svojim varuhom. In služabniki, ki jih je privedla s seboj, so hoteli siloma pograbit Antifola in Dromia. Toda preplašena sta pobegnili v samostan, kjer je Antifol prosil opatinjo, da mu v svoji hiši nudi zavetje proti preganjalcem.

Opatinja je nato sama prišla iz samostana, da bi poizvedela za vzrok nemira. Bila je resna in čestitljiva gospa in tako modra, da je lahko presodila sama, kar se je tam dogajalo. Ni hotela prenašlo preganjalcem izročiti moža, ki je iskal zaščite v njeni hiši. Zato je natančno izprašala Andrijano o vsem, kar je pripovedovala o blaznosti svojega moža in odvrnila ji je: »Kaj je vzrok nenadne zmedenosti tvojega soproga? Ali je izgubil svoje premoženje na morju? Ali mu je smrt kekega dragega prijatelja vzela razum?« A vse to je Adriana zanikala. Radi takih in sličnih vprašanj je opatinja kmalu spoznala, da je vsega kriva Adriana in ostro jo je pokarala: »Ni čudno, da je tvoj mož zblaznel. Strupeno revskanje ljubosumne žene je bolj smrtonosno kakor zob steklega psa. Zdi se mi, da si mu s svojim klepetanjem vzela spanec; ni čudno, da se mu je zmešalo v glavi. Njegovo hrano si mu sladila z očitani; nemirno užita hrana pa povzroči slabo prebavo, ki je v njem vzbudila to vročico. Sama priznaš, da si mu zabavo motila z večnim pričkanjem. Če si pa ni smel privoščiti nobenega oddiha, kaj naj drugega sledi iz takega živ-

ljenja kot žalost in obup brez tolažbe? Tako je torej blaznost tvojega moža le posledica tvojih ljubosumnih izpadov«.

Lucijana je hotela zagovarjati svojo sestro, češ, da je svojega soproga le prav milo okarala in rekla je sestri: »Zakaj poslušáš take očitke, ne da bi se zagovarjala?« Toda opatinja je tako jasno dokazala njeno krivdo, da je lahko odgovorila samo z besedami: - »Opisala je mojo krivdo, kakor za-sluzim.«

Dasi je bilo Adrijano sram svojega obnašanja, je vendar dalje zahtevala, da ji izroče njenega soproga. Toda opatinja ni hotela nikomur dovoliti vstopa v njeno hišo, a tudi nesrečnega moža ni hotela izročiti ljubosumni ženi. Sklenila je, da bo uporabljala nežna sredstva za njegovo ozdravljenje in umaknila se je v poslopja, vrata pa je ukazala trdno zapreti pred množico.

Dan, ki je bil milostno poklonjen staremu Egonu in ki je bil poln dogodkov, katere je povzročila podobnost obeh parov-dvojčkov, se je nagibal koncu. Sonce se je bližalo zatonu in tedaj bi moral starec umreti, če ne bi plačal odkupnine.

Morišče je bilo v bližini samostana. Ko se je opatinja umaknila v samostan, so starca pripeljali mimo. Spremljal ga je tudi vojvoda sam, da bi bil navzoč, če bi kdo ponudil odkupnino in da bi ga tedaj pomilostil.

Adrijana je ustavila sprevod in prosila je vojvodo za pravico. Povedala je vojvodi, da opatinja ni hotela izročiti njenega blaznega soproga v njeno oskrbo. Medtem, ko je to pripovedovala, sta se njen resnični soprog in njegov sluga Dromio osvobodila in sta tudi prihitela pred vojvodo ter prosila, naj Antifolu dodeli pravico, ker ga je soproga na osnovi lažnega poročila zaprla kot blaznega. Objasnil mu je tudi, kako se mu je posrečilo rešiti se spon in premotiti pazljivost stražnikov. Adrijana se je silno začudila, ko je zagledala svojega soproga, o katerem je mislila, da je v samostanu.

Ko je Egon ugledal svojega sina, ki ga je smatral za mlajšega Antifola, ki je šel iskat svojega brata in mater, se je v njem vzbudilo upanje, da mu bo ta njegov dragi otrok rad dal potrebno vsoto za odkupnino. Zato je nago-voril Antifola prav po očetovsko ljubeznivo. A ostrmel je, ko je ta njegov sin zanikal, da bi ga poznal — saj ga tudi ni mogel, ko ga od onega dne na vihnem morju nikdar več ni videl! Medtem ko se je ubogi stari Egon zaman trudil, da bi pregovoril svojega sina, so prišle iz samostana opatinja, drugi Antifol in Dromio. Tako je začudena Adrijana zagledala dva soproga in dva Dromia.

Sedaj šele so se razrešile vse te zapletene uganke, ki so napravile tako zmedo. Ko je vojvoda ugledal oba Antifola in Dromia, ki so si bili tako zelo podobni, je iz te navidezno čudežne zapletenosti takoj pravilno sklepal, ker se je spomnil povesti, ki mu jo je Egon pripovedoval zjutraj, in rekel je, da morajo biti ti možje sinova Egonova in njuna sužnja — dvojčka.

Tako se je Egonova povest, ki jo je zjutraj še ves žalosten pripovedoval v senci smrtne obsodbe, neizrečno srečno končala še preden je zatonilo sonce; kajti tudi čestitljiva opatinja je izdala, da je dolgo pogrešana žena Egonova in ljubeča mati obeh Antifolov.

Ko so ji namreč ribiči vzeli starejšega Antifola in Dromia, je vstopila v samostan. Zaradi njene modrosti in čednostnega življenja je končno postala opatinja tega zavoda, kjer je v izvrševanju gostoljubnosti nesrečnemu tujcu nevede ščitila svojega lastnega sina.

Veselo čestitanje in pozdravljanje polno ljubezni je dolgo ločene rodite-lje in otroke za trenotek osrečilo in pozabili so, da je Egon obsojen na smrt.

Ko pa so se pomirili, je Antifol iz Efeza ponudil vojvodi odkupnino za očetovo življenje. Toda vojvoda je velikodušno osvobodil Egon in ni hotel sprejeti denarja. V družbi opatinje in zopet združenih soprogov in otrok je odšel v samostan, da bi v miru poslušal razgovor srečne družine o veselem koncu nesrečnih dogodkov v preteklosti. Pa tudi obeh Dromiev ne smemo pozabiti. Tudi ta dva dvojčka sta prejela mnogo čestitk in pozdravov in drug drugega sta občudovala in hvalila, kako brhka sta; a še posebno sta se veselila, da sta se kakor v ogledalu tako lepo videla drug v drugem.

Adrijana se je tudi okoristila z dobrimi nasveti svoje tašče in nikoli več ni svojega soproga mučila in nadlegovala z neopravičenimi sumničenji in očitnji.

Antifol iz Sirakuz se je poročil z lepo Lucijano, sestro soproge svojega brata. Stari, dobri Egon je s svojo ženo še mnogo let živel v Efezu.

JOŽE ŽUPANČIČ:

TOSTRAN IN ONOSTRAN VELEBITA

Na nebesni sinjini so se pričeli zbirati oblaki. Pa je dejal doktor Milan družini, ki se je pretegovala ob obali: »Sonce se nam bo skrilo in popoldne ne bo več prijetno na morju.«

Klavrno smo mu prikimali, saj bo škoda izgubljenega dneva.

»Predlagam, da pobegnemo od tu in gremo pogledat nizdol ob obali,« se je odrezala gospa Milena, doktorjeva ženička. Kar brž je zagrabil gazda Milan, ki ima v sebi neodoljivo popotno žilico, za blágo misel gospe Milene. Lahko njemu, ki ima lastno bencinsko vozilo: štirisedežno Škodovko.

Kdo bi se branil prijaznega povabila? ... Midva z ženo se tudi nisva, ko so nama ponudili priliko, da pohitimo v udobnem vozilu ob naši rivijeri. Brž smo bili vsi štirje pripravljeni za pot.

»Zvečer smo doma!« smo vzklikali našim počitniškim prijateljem, ki so pred odhodom mahali v slovo.

Pa se je naš popotni program podaljšal. Kakor galebi smo v elegantnem zaletu švignili iz Sv. Jakoba, malega nastajajočega letovišča, mimo Crikvenice, Novega, proti Senju ... mimo fjorda Jablanice ... Prelesten pogled na sinjo Adrijo nas je tiral dalje, dalje. Zvečer smo ustavili vozilo v Karlobagu, kamor je zahajal naš prijazni šofer z doktorsko diplomu prejšnjega leta na oddih.

KARLOBAG V DAVNIH DNEH.

Karlobag je obmorsko mesto, stisnjeno pod sive skale golega Velebita. Prvi spominki mu segajo v dobo Grkov in Rimljanov. Takrat se je nazival Vegia. V začetku srednjega veka je menjal gospodarje in ime. Tedaj je bil Scrisa, proti koncu srednjega veka pa je dobil ime Bag. Bag ali pag pomenja menda v staroslovanskem jeziku naselbino. V času Karlovičev, podjetnih krbavskih knezov, so mu le-ti prideli še ime in odtlej se ga drži naziv: Karlobag.

Turki imajo posebno črno stran v zgodovini Karlobaga. Večkrat so speli do mesta, ga napadli, požgali, porušili, najbolj okruten poset pa so napravili pod Velebit leta 1525. Takrat so zapalili vse mesto, njega prebivalce

pa so poklali. Kronika pravi, da se je le 28 meščanov otelo smrti, ker so pravočasno pobegli v gore.

Kljub ugovoru Senjanov so mesto spet nanovo pozidali. Sosedje v Senju so šteli namreč Karlobag za svojega hudega tekmeca. Zato so si prizadevali, naj bi Karlobaga potem, ko so ga Turki povsem uničili, sploh več ne obnavljali. Srečniki, ki so se oteli pred turškimi handžarji, pa niso hoteli pozabiti rodne grude. Vrnili so se domov in kmalu so pričele rasti iz ruševin in krvi spet nove stavbe. Karlobag je rasel na veliko jezo Senjanov.

V času tridesetletne vojne je dobil Karlobag neljub poset. Priplavala je francosko-španska mornarica in je napadla mesto. V župni cerkvi je ohranjen o tem starinski spis.

Današnji letoviščarji radi obiskujejo bogato knjižnico v samostanu. Ta hrani tudi več lepih slik, najbolj je cenjena »Zadnja večerja« v velikosti 2krat 4 metre. Znamenita slika Leonarda da Vinci se razlikuje po tem, ker je na njej naslikanih 14 oseb, na Vincijevi jih je le 13. Samostan, v katerem je navedena knjižnica, so zgradili v prvih letih XVIII. stoletja.

Okrog Karlobaga so domovali gusarji, spomin na nje je ohranjen v mnogih pripovedkah, motivi o morskih roparjih pa so uporabljeni tudi v književnosti.

V PRIJAZNIH ROKAH JURICE BAKARČIČA.

Čeprav mo se izkrcali v Karlobagu v času visoke tujske sezone, smo vendar našli vse, kar potrebuje lačni potnik. V svoje izkušene roke nas je sprejel lastnik restavracije tik obrežja: Jurica Bakarčič, zgovoren mož in živa kronika. Pri njem se ustavljajo kaj radi Slovenci, zato nas Jurica dobro pozna. Glede jedače smo »dravobanci« slabo zapisani. »Ej, slabi jedci ste Krajnci,« nas je šaljivo zbadal. »Za dvajset Kranjcev sta še dva piščanca preveč« ...

Bolj kakor lakota pa nas je mučila žeja. Ves dan smo se ogrevali v vozilu. Že doma, pod planinami, je avgust vročičen, kaj šele ob morju. Na vso žalost pa nismo dobili nikjer hladilne pijače. Enim je zmanjkalo ledu že popoldne, drugi pa ga bodo dobili šele naslednji dan ...

V svojo popotno beležnico sem zapisal o Karlobagu: umirajoče mesto. Res sem dobil takrat o njem tak vtis. Mesto nima žive vode. Kje neki bi jo tudi dobili. Saj leži v pristni kraški skalnati steni. Dežja nimajo včasih po več mesecev, zgodi se tudi, da ga ne pade niti po pol leta. Domačini imajo kakih 50 cistern, kamor se steka dežnica. V cisterne sili slana morska voda. Domačini so sicer navajeni, da pijejo vodo, ki ima slan okus, za naša grla pa ni. Čim bolj smo si težili žejo, tem bolj smo bili žejni ... Sredi poletja je tod res hudo za vodo. Dovažajo jo iz bližnjega otoka Paga, ki je oddaljen kake 3 kilometre. Za škaf vode računajo 1 dinar. S škropilnim avtom dovajajo vodo ponajveč iz Oštarij, te so polnih 22 kilometrov daleč. Nekoč, ko je vode najbolj primanjkovalo, v Karlobagu pa se je trlo tujcev, so zaprosili zaskrbljeni gostilničarji upravo mornarice, ki je dovolila, da so z brodom pripekljali vodo za goste. Domačini, ki so prav tako pogrešali vodo, pa so se uprli, češ: vsi ali — nihče ...

Za bližnjo bodočnost pa bo Karlobag rešen žeje. Izdelani so že načrti za nov vodovod iz Oštarij. 22 kilometrov vodovodnih cevi bodo položili v živo vsekane skale. Načrti za napeljavo so že izdelani, napeljava bo veljala več milijonov. Srčno smo privoščili ljudem, ki imajo vsega, le vode jim primanjkuje, da bi se jim vroča želja kmalu uresničila.

UMIRAJOČE MESTO.

Sprehod po mestu pove mnogo. Ob vsej naselbini se vleče kakor za večne čase trdno zgrajena obala. Vsa je iz rezanega kamnja; kaj bi dal Sušak zanj, ko bi imel tako. Škoda, da ni danes tu nikakega prometa. Tiho in mrko stoji pristanišče in sanja o davnih dneh, ko je bilo tu vse drugače. Karlobag je bil med največjimi pristanišči na našem Jadranu. Letno so izkrcali ali vkrkali po 150 vagonov soli, 500 vagonov koruze, pa do 2000 vagonov vina. In koliko še ostale robe! Ves tovor so izvozili po serpentinah preko Like v notranjost države. Tiste čase je bilo tod vse živo. Po dvajset brodov je stalo v luki. Na cesti, ki vodi iz Karlobaga v Liko in ostalo Hrvatsko pa so pokali z biči prešerni vozniki. Na mah pa je bilo ubito vse: Karlobag z luko in cesta preko Velebita in hrzanje konj, ko je zapihala lokomotiva po novi liški železnici s Knina na Split.

Karlobag je začel takrat hirati, še danes trpi in sanja o lepih živih dneh...

Da je trgovina gibalo življenja, potrjuje Karlobag res najbolj zgovorno. Zdaj, ko ni prometa z zaledjem in ne ladij s tovari, zapuščajo ljudje mesto, kakor bi bilo okuženo. Svoj čas je štel Karlobag nekaj tisoč naselnikov, zdaj jih ima le nekaj sto. Cele ulice so neobljudene in mnoge hiše se rušijo, ker so opuščene in ni nikogar, ki bi jih popravljaj.

Na širnem, s kamenitimi ploščami položenem trgu ob morju stoji kip generala Molinara. Trg meje visoke stavbe, svoj čas so služile za urade in skladišča. General Molinaro je sezidal zajetno šolsko poslopje, tedaj ko je bilo mesto v razcvetu; šolarji so pohajali v osnovno in meščansko šolo. Petnajst razredov so napolnili mladi Karlobažani, zdravi kakor galebi. Danes imajo tam le še par razredov osnovne šole...

TUJSKI PROMET NAJ REŠI MESTO Z OKOLICO.

Podjetni pomorci pa ne obupajo. Če jim je ušel zaslužek, ker se je umaknil promet iz luke, pa hočejo služiti s tujskim prometom. Mesto bo imelo po zgraditvi vodovoda vse pogoje, da zadovolji tujca. Na robu Karlobaga so postavili kopališče, kjer so ugodni prostorčki za kopanje. Okolico vneto pogozdujejo in tudi mesto samo dobiva parke. Prostor ob glavni obali so nasadili s kamarišo, ki je zelo podobna cipresi. Kamariša je zelo odporna proti vročini in pomanjkanju vode. V času hude vročine, ko ni dežja, so — žal — umetno nasajeni travniki požgani in uničeni.

Karlobagu se obetajo lepši dnevi, ko ga bo zvezala nova jadranska cesta tudi z Dubrovnikom. Do Sušaka ima že kar dobro cesto, zdaj pa sekajo na drugi stran 6 metrov široko cesto v živo skalo. Obilo denarja bo veljala, ta novec pa ni izgubljen, saj imajo obrežni prebivalci lep zaslužek že pri gradnji, potem ko bo zgrajena cesta, pa se jim obeta še lepši vir dohodkov. Naš Jadran je prelepa vaba za tujce, pomanjkanje cest pa odbija petične goste. Ko bo zgrajena cesta proti Obrovcu, kamor je okrog 50 kilometrov poti, in še naprej, bo zvezana savska banovina s primorsko sosedo. Pravijo, da bo to najbolj veličastna prometna žila v naši državi.

PROTI VRHU VELEBITA.

Po avtomobilski karti smo izdelovali nadaljnji popotni načrt. Žal nam je bilo, ker ni bilo morje ugodno za jadranje. Radi bi pohiteli k sosedom na Pag, kjer so največje soline v naši državi. Državna monopolska uprava za-

posluje tam okrog 300 delavcev, ki nam skrbе za sol, najbolj potrebno našo začimbo.

Odločili smo se, da se povzpne po serpentinah preko Velebita v Liko. Po ogledu Gospića, središča Like bomo pohiteli še na Plitvička jezera, tam pa bomo popotni načrt nadaljevali.

Nebo se je spet prečistilo, ko smo segali v roke našim znanecem v Karlobagu. Milanova Škodovka je zapuhala in krenili smo na cesto, ki je videla svoje čase vse bolj vesele prizore, kakor danes. Vso pot do Gospića nismo srečali niti enega vozila.

Ni bilo lahko delo vrtati in sekati pot v sivo skalo Velebita. Veličasten in nepozaben ostane v spominu pogled s strmih skalnih sten na Karlobag, na morje in otočje.

Potem se zavrti pot v zelene police. Samotni prebivalci — njihovih koč skoraj ne opaziš — so prisilili naravo, da jim rodi skromne sadeže. Malo pod vrhom, kjer se prevrže cesta na drugo stran Velebita, stoji samotna, iz kamnja zgrajena stavba. Napis pove, da spada hiša v Cesaričko Sušnje. Samotno stoječa stavba je osnovna šola najbolj raztresene vasi v Velebitu. Teme Velebita je ponekod obraslo z drevjem. To so živi, zeleni spominki na barona Molinara, ter nekdanjega poveljnika Vojne krajine, ki je poslal svoje ljudi pogozdovati Velebit. Ko so se razrasli gozdovi, so nastali tudi skromni pašniki, kjer ukajo zdaj siromašni pastirji. Naselje Ledenik je skrito običajnim očem, od tam je do Sušja 2 uri hoda po strmih skalah. Pastirska deca pa prav rada poseča svojo šolo v Sušju.

Sredi veličastne prirode, divje po svoji zapuščenosti, smo ustavili vozilo in navezali razgovor z edinim živim bitjem, ki smo ga naleteli tam, z malo pastirico, ki obiskuje šolo v Sušnju.

Bistro in z velikim razumevanjem nam je odgovarjala na vprašanja. Tudi ona ima dve uri hoda do šole, kakor večina (56) šolarjev, ki jih premore ta zapuščena pokrajina. Bog z njimi in njihovo učiteljico Marijo Pavičičevo, ki bistri mladi, ukaželjni velebitski rod.

NA KUBUSU.

V višini 927 metrov doseže cesta najvišji vzpon. Na hribčku nad cesto, kamor vodijo kamenite stopnjice, stoji kamenita kocka; vsaka stranica ji meri nekaj več kakor 2 metra. Počiva na štirih kroglih. Napis na spominski kocki, ki ji pravijo kubus — po njej je dobilo zdaj svoje ime cestno teme z bližnjo okolico — pravi, da so postavili kocko leta 1816. v spomin na srečno dograditev ceste iz Like v Karlobag. To se je zgodilo ob času vladanja Ferdinanda, cesarja avstrijskega.

Med domačini pa je poznan prelaz pod imenom Stara vrata. »Sedlo« je posneto po nemškem izrazu »Sattel«. Tudi Kamniško sedlo ni pristen domač izraz, domače ljudstvo pozna le izraz Jermanova vrata. Tudi v bližnji okolici mojega službenega mesta poznamo Vrata. Tako se imenuje kraj, kjer se prevrže cesta iz Zasavja, ki vodi od Litije mimo Šmartna in Bogenšperka v Temeniško dolino.

Potisnili smo Škodovko na rob ceste, naša četvorica je izstopila in se je odšla sončit h Kubusu. Poslednjič smo vrgli poglede na pokrajino pod seboj, kjer je morje počivalo umirjeno v sončnem objemu.

Stoječi tik spominka, smo sledili robovom Velebita, kamenitega gorskega sklada, ki se dviga ves čas tik nad morjem v dolžini 165 kilometrov. Veli-

častna veriga je to, iz samega sivega materiala: apnenca in dolomita. Geologi trde, da so bili vsi ti vrhovi — mnogi presegajo višino čez tisoč metrov — svoj čas pod morjem. Brezmejna vodna pokrajina pa se je nižala in krčila iz nje pa je rasel — Velebit. O resničnosti učenih mož pričajo okamenine — morske ribe in druge živali, ki jih najdejo često v visokih skladih nad morjem.

Velebitski teren propuša vodo, zato je pomanjkanje žive vode največja ovira za naselitev v teh krajih.

Kako zanimiv svet je tu vrhu kamenite verige! Na mnogih krajih so vse leto kotanje z večnim snegom. Prijatelji zimskega športa imajo na Velebitu še v aprilu dovolj prilike, da si nataknejo smuči in se predajo beli umetnosti. Kdor pa si želi nato prijetnega ugodja v toplem morju, pa se naj spušča dobri dve uri nizdol in bo v povsem drugem svetu. Tako ima v kratkem razdobju zimo in poletje.

Na vsem svetu ne najdeš takih razlik!

Vrhu Velebita, posebno še okrog Kubusa, so najbolj strašni dnevi pozimi. Takrat so nagromadeni tod gori metre visoki sneženi skladi. Burja divja kakor ob sodnem dnevu. Ni žive duše, ki bi se upala na plan.

V teh predelih domujejo divje zveri: medvedi in volkovi. Tudi divje koze najdejo dovolj skrivališč. Ob času dolgotrajne zime so volkovi huda nadlega za samotna selišča. Priklatio se k hišam in težko se je tedaj ubraniti sestradanih roparjev. Domačini niti v poletju ne odlože radi svojega orožja, kadar gredo v gozd. Večkrat srečaš tod drvarja, ki gre na pot, v rokah pa ima palico, na njej je nasajena sekirica. Služi mu za obrambo pred morebitnim napadom sitnega volka.

ZDAJ PA V LIKO.

Kakor bi obrnili novo stran v zanimivi knjigi, taka je bila sprememba na severni strani Velebita. S poslovilnim pogledom na morje, smo se spet vkrcali v naše sivo vozilo in smo švignili na drugo stran pogorja. Pri priči nas je zajel hladilen obliz, ki nam ga je nasipal prijeten veter v obraz. Malo popreje pusta in skalna pokrajina se je umaknila zdaj širokim pašnikom. Nekajkrat smo švignili mimo večjih kmetijskih naselij. Ljudje imajo največ zaslužka z živinorejo, pa tudi s sekanjem in spravljanjem lesa. Hrast, gaber, jesen, javor in planinski bor, največ pa bukev obraščajo pokrajino. Domačini imajo skozi vse leto posla, ko spravljajo les v Karlobag. Tam ga prevzamejo lesni trgovci, ki skrbе, da pride tovor v prave roke, v najrazličnejše kraje na številnih otokih, kjer primanjkuje kuriva. Precej bukovega lesa pa odpeljejo z jadrnicami v Italijo, kjer je pomanjkanje kuriva zelo občutno. Do vrha naloženi vozovi, ki jih nalagajo navadno v Oštarijah, največjem kraju na severni strani velebitskega roba, drče nizdol po klancu, dolgem okrog 20 kilometrov do Karlobaga. Še isti dan se vračajo vozniki z zaslužkom domov...

Zdaj smo že v Liki in drvimo po raztegnjeni ravnici. Brušane so dolga, dolga vas... Raztegnjene so ob glavni cesti. Poznajo jih ribiči, to je bogato založena ribogojnica.

Naš kilometrski kazalec se vrti nenehoma. Pridemo do razpotja. Napisna tabla veli, da moramo na levo, kdor hoče v Smiljan. Lansko leto je šla slava malega liškega kraja Smiljana po vsem svetu. Tam se je rodil Nikola Tesla, največji učenjak, ki nam je postavil prve radijske aparate in sploh podredil elektriko v službo civiliziranega človeka.

Ves kulturni svet je proslavljajal 80letnico slavnega Ličana. (Tudi »Razori« so pisali o Nikoli Tesli v junijski številki na strani 334. Članek je napisal avtor današnjega potopisa. Op. ur.)

Mikalo nas je, da bi pohiteli v odročni Smiljan. Pravili pa so nam, da vodi do tja slaba cesta. Ustrašili smo se premetavanja po izgledanih cestiških, zato smo le v duhu pozdravili skromno naselje, ki je dalo svetu duševnega velikana. Nato smo spet pognali naš voziček. Švigali smo po ravnici, ki je zdaj kazala sliko že rodovitnega predela. Zato je tod zemlja tudi močnejše naseljena.

Prikazujejo se prijetne vasice kakor na filmskem platnu. Tod živi marljiv narod, znan po svoji ljubezni do domače grude. Ličani so poznani kot stasiti junaki in liške žene — tako trdijo — so med najlepšimi jugoslovanskimi lepoticami. Skodle — lesene deščice —, ki pokrivajo hiše, dajejo vsem zanimivo zunanjo sliko.

»JUNAK SAM IZ LIKE JA«...

Ob poti srečavamo skupine kmetov, namenjeni so v bližnji Gospić.

Ličani nosijo še narodno nošo. Pokriti so z narodnim pokrivalom: rdečo ličko čepico z dolgimi vrvicami, ki padajo po tilniku. Tudi žene so oblečene v narodno nošo. Kadar gredo Ličani z doma, nosijo ob boku značilne liške torbe in v njih brašno. Gospa Milena si je zaželela tako ličko torbo za spomin na Liko.

V vasi Lički Preboj smo izstopili in povprašali, kje bi dobili zaželeni spominek. Okrog našega avta se je zgrnila tropa radovednih domačinov in dece. Pokazali so nam skrito hišico Milke Marićeve. Ona se še bavi z narodnim vezenjem. Pokazala nam je nekaj izdelkov svojih marljivih rok.

»Glejte to delo,« in nam pokaže krasen komad. »Takah pisem ne dobite drugod,« in nas opozarja na okraske, z zlatom vezene. Ličani jim pravijo »pisma«.

»Lep spomin bo to na Liko,« prikimava vzradoščena gospa svojemu možu, ki vprašuje za ceno. Milka Marićeva se opravičuje in pojasnjuje, da je imela s torbo polnih osem dni posla, zato jo ceni na 15 bank, kar znači po naše 150 dinarjev.

Kupčija je bila takoj sklenjena. Zadovoljno je stiskala Marićeva denar v roki, doktor pa si je nadel preko ramena torbo, ličko čepico, ki sva si jih nabavila že popreje v Karlobagu, si jo potisnil na uho in se šaljivo poslovil: »Kaj nisem zdaj imeniten junak iz Like«...

Spet smo zasedli mesta v avtu in po kratkem času smo obstali v Gospiću, gospodarskem in kulturnem središču Like in nekdanje Vojne krajine, kjer smo si privoščili daljši oddih.

J. DELMONT — H. PETRIŠIČ:

GEPARD

Obilo skrivnostnega obdaja geparda. Mnogo bajk si pripovedujejo o tej čudni živali, ki ni ne pes ne mačka. Ena najbolj znanih in najbolj verjetnih zgodb je, da se gepard ne množi, marveč je križanec neke mačke in neke pasje zveri. Dostikrat sem bedastim in vsiljivim radovednežem to bajko potrdil, ker sem se vselej zaman trudil, da bi jim to neumnost izbil iz glave.

Na geparda sem naletel v Afriki in Aziji.

Gepard je zares nenavadna žival. Pri mojem prvem srečanju z njim sem bil sam v dvomih, da li imam pred seboj levinjo ali kako drugo še neznano žival.

Ko sem stopil iz gozda, sem uzrl kakih 80 m pred seboj na z mahom porasli skali neko žival, ki je tam ležala z glavo odvrnjeno stran in spominjajočo me na levinjo. Nalašč sem se ji bližal z vetrom, s puško naperjeno, da bi dozdevno spečo žival prebudil. Takoj sem spoznal, da nimam levinje pred seboj, marveč da sem imel srečo, videti prvikrat geparda v divjini.

Ta visokonoga žival, katere glava je oblikovana vse drugače kakor pri drugih velikih, divjih mačkah, ker je bolj podolgovata, napravi na opazovalca, ki je še ne pozna, prav poseben vtis. Tropski potnik, ki spozna leve, tigre, leoparda in panterje že po njih zunanosti in njih plazečem se načinu gibanja, bo prvi hip osupel zapazil posebnosti te nenavadne živali.

Videl sem že geparde v jetništvu in tudi kot ukročene lovske živali, vendar je pa čisto kaj drugega, če jih človek vidi v prostosti.

Čudovito je, kako gre gepard na lov. Njegova pretkanost prekaša mnoge druge zveri. Zna se po mačje plaziti po tleh ali pa kot pes približati plenu. Če je slučajno v vetru, potem obdirja v velikem loku svojo žival, ki si jo hoče privoščiti, da se tako umakne iz smeri, iz katere bi jo lahko izbrana žrtev radi vetra zavohala. Z izredno zvijačo se splazi in zleze, ne da bi ga gazela, ki se pase, opazila, do 20 ali 30 korakov v bližino. Zdajci jo ubere z velikanskimi, dolgimi skoki naprej in podere divjačino.

Razlikuje se od drugih mačjih vrst, ki pregrizejo žrtvi tilnik, s tem, da ji gepard z zobmi pregrizne vrat in z veliko slastjo pije kadečo se kri. Potem šele začne žreti. Njegova lakota je kmalu utešena. On ni tako požrešen kakor druge zveri, in le tedaj nese celo žrtev ali dele s seboj, kadar mora krmiti mladiče. Za svojo gospo soprogo se le malo briga; ta mora zmeraj sama skrbeti za hrano.

Naravnost občudovanja vredna je gepardova brzina, ko beži preko stepe. Zdaj je v galopu, zdaj beži z velikimi skoki. Je izboren tekač, vendar pa ni preveč vztrajen. Kmalu popusti njegova moč in tako mu zasledovalci urnih nog uidejo mnogokrat. Gepard more teči več sto metrov hitreje ko najbolj urna gazela. V svoji mladosti tudi dobro pleza po drevju, v starejši dobi se pa lahko zanese le na svojo izredno sposobnost skakanja. Tedaj mu je igrača, doseči z zaletom kake tri metre od tal oddaljeno vejo. V mladosti so mu kremplji ostrejši, v četrtem do petem letu pa mu otopijo in tako otežkočijo plezanje.

Že nekaj stoletij uporabljajo v orientu, zlasti v Aziji (Indiji), geparda kot pomočnika pri lovu. Zelo hitro se da ukrotiti in potem je z veliko strastjo pri taki stvari. Z zakritimi očmi ga nalože na voz, dostikrat čepi tudi kar na konju za svojim lovskim gospodarjem, in ga zapeljejo blizu divjačine. Tedaj mu snamejo obvezo z oči, in sedaj začne četveronogi lovec razkazovati vse svoje znanje in spretnosti; le redkokdaj mu žrtev uide. Gepardi so včasih tako izučeni, da žival le umore in ji odprejo vrat, potem pa čakajo lovca. V usnjati posodi ujamejo kri umorjene živali in jo dajo potem gepardu, ki je sedaj zopet privezan na verigo. Z velikim užitkom, v dolgih požirkih sreba gost rdeči življenjski sok in pri tem zadovoljno prede.

Kruto se mi zdi, da takegale krotkega dečka smoterno vzgoje za morilca živali, in ko sem dvakrat prisostvoval takile dvomljivi zabavi, sem se kasneje rajši odrekel takemu lovskemu opravilu.

Dostikrat se mi je namerilo, da sem videl svobodnega geparda pri lovu. Gazele so gepardove slaščice. Posebno gazela grant in kozorog so mu všeč, vendar pa se ne brani tudi drugih živali te vrste in mladih antilop. Znano je, da lovi tudi noje, žal pa sam nisem imel priložnosti, da bi ga opazoval pri tem.

Vsekakor je gepard slab borec. Proti posameznim psom se že skuša braniti, toda če ne vidi nobenega izhoda, je zelo boječ in se le slabo brani. Rajši se ogne spopadu s pravočasnim begom. Da se pa v skrajni sili možato postavi po robu, sem lahko nekoč spoznal, ko ga je neki veliki pes hudo napadal. Ko je bil potisnjen v neki kot med skalami in ni mogel nikjer ugledati poti, koder bi ušel, se je iznenada zakadil v nasprotnika in se mu zagrizel v vrat.

Malokdaj se gepard brani, ako je napaden.

Videl sem tudi, da gredo gepardi paroma na lov; pri tem se živali, preden se lotita divjačine, razideta in potem od dveh smeri navalita nanjo. Ko je gepard dovolj blizu, skoči od zadaj na divjačino, jo udari s šapo po zadnjem delu, jo tako zmede in po par dolgih in dveh treh kratkih skokih že visi na vratu žrtve. Kdor je imel kdaj priliko videti, kako brzi kozorog čez stepo, ta se mora čuditi hitrosti teh živali. A gepard lahko prehiti gazelo.

Gepard, ki je že v divjini krotka žival, lahko postane prava domača žival, ako se človek z njim bavi.

Nekega odraslega samca, ki sem ga na svojem urnem konju gñal do izmučenosti, sem ujel. Žival je bila od dolge gonje docela izčrpana in zdelo se mi je, ko da me s svojimi velikimi očmi prosi. Prav nič se ni branil in mirno se je dal zvezati.

Že po enem tednu je bil jetnik čisto domač. Podoba je bila, da je častilec ognja. Čim so po nastopu mraka zaplali taborni ognji, se je vselej podal k njim. Če smo ga pustili dovolj blizu ognja, se je vlegel predenj in neprestano strmel vanj. Ko sem ga čez nekaj tednov vzel s seboj v svoj bungalov, ne daleč od Nairobija, je nemoteno razsajal po hiši in poležaval pred ognjiščem, kadar je v njem prasketalo.

Zelo je bil začuden, kadar ob hladnih večerih ni bilo zakurjeno. Tekal je od ognjišča do mene pa zopet nazaj. Zbegan je ležal nekaj časa pred črno odprtino in rahlo predel, pri tem me pa očitajoče pogledoval. Ko pa je prišel črnc in začel bezati po peči, je pokazal »Flint« — tako sem ga bil krstil — kakšen oboževalec ognja je. Črnca je skoraj prevrgel, če sem se približal jaz, se je postavil ob meni na zadnje noge, ko da bi mi hotel reči: »No, mi boš le ustregel«.

Ko so potem klade zaplamtele, je jel Flint lagodno prestiti in predel skozi ure. Neprestano je strmel v žerjavico in od časa do časa se je prevalil z ene strani na drugo. Njegov rep pa je krepko udarjal in pobijal mrčes.

Samo še pri eni živali sem opazil tako ljubezen do plamena. Moj mali pinč je prav kakor Flint lahko ure in ure zrl v plamen.

Flint je bil v neprestanem boju s kurami. Ne da bi jih takoj umoril, ne, le brezmejno veselje mu je delalo, če je mogel plašiti krilate prebivalce dvorišča.

Več mesecev je Flint prebival pri meni. Ko sem se zopet selil, sem ga vedel na dolgem jermenu s seboj. Nisem se hotel ločiti od ljubega tovariša in kratkočasneža.

Nekega dne je Flint izginil. Izmuznil se je iz ovratnice, in dasiravno smo ga več ur iskali, klicali njegovo ime in žvižgali njegov znak, ki ga je dobro

poznal in se vselej nanj odzval, ga ni bilo od nikoder. Jel sem se bati, da ga je kak lev, ki so nas zadnje noči nadlegovali, napadel in odnesel. Žaloval sem za dragim prijateljem, in tudi dobro pripravljena večerja mi ni mogla popraviti razpoloženja.

Pozno sem se spravil v visečo mrežo. Nemara sem spal kako uro, ko se mi je zazdelo, da je padlo name drevesno deblo. Prestrašen sem hotel planiti kvišku, toda teža, ki je bila na meni, mi je dopustila le, da sem stegnil roke. Groza me je obšla, ko sem v temi čutil, da leži na meni velika žival. Z naporem vseh sil sem objel vrat leva — menil sem zagotovo, da je lev — ko se oglasi meni kaj znano predenje. Oddahnil sem se. Ta lopov, ubežnik Flint, se je zopet povrnil. Ne vem, kdo izmed naju se je bolj razveselil, on ali jaz? Vsekakor sva bila oba vesela, da sva bila spet skupaj.

Toda priti je morala ura ločitve, posloviti sem se moral od drage živali. Moja naslednja pot me je vodila v južno Ameriko in tako mi ni bilo mogoče vzeti Flinta s seboj. Vkrcali so ga za Evropo in, kakor sem pozneje slišal, so ga prodali nekemu zoološkemu vrtu.

Gepardi ne vzdržijo dolgo v jetništvu, če so zaprti v kletkah. Ta žival potrebuje mnogo svobode. Imeti mora veliko zemljišče, da se na njem prosto giblje in razvija.

Ne vem, ako se gepardi v jetništvu plodijo; vsaj meni ni znan noben tak slučaj. V prostosti skoti samica enkrat letno po štiri ali tudi pet mladičev.

Škoda je, da so to zlahtno žival v mnogih krajih iztrebili. Ako ne bodo zabranili lova na geparda, mu je usojena smrt.

KARL HARTL D. H.:

DAJ NAM DANES NAŠ VSAKDANJI KRUH

Poznam kmeta. Doma je visoko gori v hribih. Čisto sključen je in star in nezmožen za delo. Gospodarstvo je oddal sinu. Vse dneve presedi ob oknu in čita ali razmišlja. Vmes pa često zaspi, zakaj dolgo, dolgo življenje ga je upehalo. A če pride v hišo gost, drsa starec od svojega mesta pri oknu do mize, vzame iz miznice hlebec kruha, odreže krajce in ga ponudi gostu: »Bog ti ga blagoslovi!« In čeprav je kruh trd in črn, še nobeden mi ni tako dišal nego tisti, ki mi ga je odrezal stari kmet. Vse svoje življenje se je boril za skorjico kruha. In ta boj za kruh, prijatelji, je junaški in častitljiv in tako star kakor človeški rod.

Nekje je nekdo in Bog ve kedaj odkril žito. Med mnogimi travami, ki rastejo po stepah so bile tudi take, ki je njih zrnje nasitilo lačnega človeka.

Najprej je človek gotovo samo žvečil zrnje, ki je zrastle na bilkah. Med mnogimi travami je poiskal one, ki so imele posebno debelo in užitno zrnje. Da bi se izognil iskanju, je presadil take trave na določena mesta. Udomačil jih je in so mu dajale stoteren sad.

Častil in spoštoval je rastlino, ki ga je rešila lakote, tako da je nje sad daroval bogovom. Spomnite se Abla in Kajna in drugih mož, ki so darovali poljske pridelke. O tem govori sveto pismo in izpričuje, da je človek že v davni davnini spoštoval sad zemlje.

Že v kameni dobi so sejali žito. V egipčanskih grobovih in v keltskih ostan-kih pa v mostiščih se nam je ohranilo žitno zrno iz pradavnih dni. Danes pa obdelujejo ogromna polja in jih posejejo z žitom. Proti njim je njivica mojega

starega kmetiča kakor žepna ruta proti ponjavi. In njegov plug je prava igrača proti ogromnim traktorjem, ki režejo po dvajset in več brazd obenem.

Mi mestni ljudje komaj kedaj vidimo žitno zrno. Poznamo samo moko in kruh, ki sta poslednja člena dolge verige.

Najprej je človek mlet zrnje med zobmi. Pozneje je izumil pripravo, ki je opravljala ta posel mesto zob: zrnje je zmel med dvema ploščatima kamenoma. Raskavi kamen je raztrgal trdo lupino na zrnu in oprostil belo moko v njem. Iz dveh kamenov se je rodil ročni mlin. Take žrmlje so že imeli Egipčani, Feničani in Grki. Še danes jih imajo divji narodi. Pozneje je vpregel človek žival in veter in vodo. V našem času gonita velike mline para in elektrika.

Naši mali mlini ob potokih zmeljejo le to, kar pripelje kmet za lastno uporabo. Veliki mlini pa so pravcate tovarne. V oddaljenih krajih nakupijo žita in trgujejo z moko. Zato jim pravimo trgovski mlini.

Ali ste že videli moderni mlin? Morebiti še onega ob potoku ne. Morebiti ste videli staro sliko in oslička na njej, ki nese žito v mlin. Jaz pa sem videl velik trgovski mlin, ki je imel visok dimnik in ni bilo na tem mlinu ničesar od starih, častitljivih mlinov. Ne koles, ne čofota vode, ne belega mlinarja in tudi ne z vrečami obloženega oslička. Od daleč nekod je lezel k fabriki vodni kanal. Na njem so plaval železni čolni, osli 20. stoletja. Vsakemu so naložili 100.000 kg žita. Prav toliko, kolikor bi neslo 2000 osličkov. Veliko čolnov je bilo na kanalu tam doli v Vojvodini.

Čolnarji so zakričali, pa se je pomolilo iz mlina nekaj kakor dolg slonov rilec in se je zarilo skozi odprto žrelo v čoln, ki je bil poln zlate pšenice. Zašumelo je in zarožljalo, pa je rilec posrkal vedno več žita iz čolnovega trebuha. Bil je elevator, ki je prekladal zrnje iz čolna v mlinsko skladišče. Elevator vsrkava zrak in ta potegne s seboj vse, kar ni pribito. Tako se preseli zrnje na velike pode v mlinu.

Treba pa je skrbeti, da žito v skladišču ne zadahne. Vsako zrno potrebuje zraka, ki pa v velikih kupih ne more v zadostni množini do posameznih zrn. Tako pokvarjeno žito da zadehlo in slabo moko. Zato žito v skladišču večkrat premešajo. Razen tega pa itak ne ostane dolgo v skladišču. V dnu skladišča je odprtina, ki je navadno zaprta. Kadar jo odpahnejo, teče žito na velika rešeta, ki prepuščajo zrnca, zadržujejo pa pri žetvi nabrano nesnago. Z žitom vred padajo skozi sita tudi pleve, prah in vse, kar je zadosti majhno. In že pada žito s tako primesjo dalje v cevi, ki piha skozi nje močan preprih. Težko zrnje ostane pri tem spodaj, pleve in prah pa dvigne zračna struja in odnaša to zmes v druge sesalne naprave, ki jo izmečejo daleč proč od klenega zrnja. To napravo z umetnim vetrom imenujejo aspirator.

Žito pa še ni dovolj čisto za mletev. Vmes je še marsikaj težjega od žitnih zrn: železni drobci od strojev, semena raznega žitnega plevela in slični nezaželjeni sopotniki na tej očiščevalni vožnji. In tako se pomika žitna reka celo mimo magnetov, ki polovijo vse železne kosce. Zatem drči zrnje skozi poševno kovinsko cev, ki ima vse polno zarez in luknjic. V nje pade vse ostalo, kar nima oblike žitnega zrna. Ti trierji so torej posebne vrste sita.

Sedaj je zrnje rešeno vse navlake, le tankega prahu ne, ki se čvrsto drži na površju posameznih zrn. Če je človek prašen, se umije ali okrtači. Tudi žito umijejo v kadeh z vodo, ki jo venomer mešajo velike lopate. Nato je treba zrnca posušiti ali obrisati. Če bi brisali z brisačo posamezna zrnca, bi menda trajalo to malo predolgo. Zato potuje oprano žito v centrifuge, ki ste slišali o njih v povesti o sladkorju. Ob hitrem vrtenju odstrani sredobežna

sila poslednjo kapljico vode. Često pa očiščeno, a prašno žito samo skrtačijo. To delo opravijo veliki, s ščetinami gosto naperjeni valjarji.

In še ni vsega dovolj! Lepo očiščena zrna so še zaprta v oblekco, ki bi naj jih ščitila do kalitve. Človek pa neče, da bi iz zrna zrastle nova rastlina, zakaj živeti mora ob drugih živih bitjih. Za mletev je skorjica na zrnju odveč in napoti. Torej doli z njo! Gladki valjarji stiskajo žito med napiljene. Ti slečejo zrnca do nagega. Ker so pa v oblekah tudi še važne hranilne snovi, meljejo včasih za posebne svrhe zrnje kar z lupinicami.

Navadno pa še vsega čiščenja ni dovolj. Slečeno zrno ima na enem koncu kupček ščetinic, ki bi nas menda praskale po grlu. Tudi je v zrnju še kal, ki se ne da zmleti. Zato morajo zrnca med dva kamena, ki sta slična mlinskima kamenoma, le bolj narazen sta postavljena. Tu izgubijo zrna ščetinice in kal tako, da so oprana in skrtačena in obrita in pripravljena za mletev.

Izpočetka so tudi trgovski mlini mleli tako kakor delajo to še danes naši mali mlinarji. Zrnca kapljajo med dva težka okrogla kamena. Spodnji leži mirno, zgornji pa se hitro vrti. Razdaljo med kamenoma lahko poljubno pomanjšamo ali povečamo. Prevelika razdalja bi dala debelozrnato moko, ob premajhni bi žitna zrna sploh ne mogla med oba kamena. Čim bolj stisnemo mlinska kamena, tem drobnejšo moko dobimo. Ob takem mletju pa so med moko tudi tanke kožice, ki so pokrivalo zrnca pod zgornjo lupino, in ki jih pri čiščenju nismo odstranili. Zato je treba tako moko še v mlinu presejati, da odločimo otrobe. Taka moka je navadno tudi temnejša od fine industrijske moke.

Od tega starega načina mletja se bistveno razločuje tako zvano visoko mletje, ki ga izvajajo moderni mlini. Namesto običajnih mlinskih kamenov uporabljajo v takih mlinih drobno nasekane valjarje, ki se dajo takisto stisniti in oddaljiti. Mlev gre večkrat, često do sedemkrat, med valjarje. Prvotno sta valjarja daleč vsaksebi. Iz žitnih zrn nastanejo šibre, ki se ob ponovni mletvi izpremenijo v zdrob. Šele najdrobnejši, moki slični zdrob zmeljejo v znano belo moko. Med posameznimi mletvami vedno presejejo in očistijo zmletek.

Moko poznamo vsi: »bela« je ali »črna«. Prva skrbno pripravljena iz pšenice, druga iz rži ali žitne mešanice. »Smesna« moka ima tudi še mnogo otrobov, ki so tudi redilni. Razen za kruh uporabljamo moko še za mnoge druge jedi. Moka je v beli pogači in v črnem hlebu, vsemu pa je izvor »žito«, častitljivo ime sadu, ki omogoča človeku žitje ali življenje.

Mnogo vrst žita pridelujemo: pšenico za belo, rž in ječmen za črno, koruzo za koruzno moko. V starejših časih, do konca 18. stoletja so mleli le rž in ječmen. Zdravi kmečki ljudje še danes najbolj spoštujejo črni kruh, ki je podlaga vse prehrane. Lahkokruhi svet pa vse bolj stremi za belim hlebom. In če ta ali ona država ne pridela doma dosti pšenice, jo uvažajo od drugod. Na nepreglednih poljih Argentine in Kanade, pa v ruskem Črnozemlju najbolj uspeva pšenica. Prevelike mokrote ne ljubi, pač pa toploto v času rasti in zorenja. Zato je tudi naša Jugoslavija bogata zakladnica pšenice. Med svetovno vojno se je Kanadcem posrečilo, da so pospešili zoritev pšenice za pet dni. To sicer ne pomeni dolge dobe, a že ta kratek čas je omogočil, da so raztegnili pšenične njive za nekaj sto kilometrov proti severu.

Ječmen uspeva še dalje proti severnem robu zmernega pasu, saj potrebuje do dozoritve le dva meseca. In toliko časa traja poletje še daleč na sever. Tudi oves se ne boji mrzlejših leg, če je le dovolj mokrote. Zato jejo Norvežani še danes ovsenjak, ki je pri nas še komaj shranjen v spominih. Ovsene kosmičke pa nam skuhajo, če imamo slab želodec.

Pri nas je velikega gospodarskega pomena koruza, ki uspeva skoraj po vseh pokrajinah Jugoslavije.

In kdo je spekel prvi kruh? Prvotno so bili kruh na soncu posušeni mlinci. V krušni peči pečene mlince pozna vsak, ki je živel na kmetih. Prej omenjene, za prst debele in na soncu posušene kruhke je vžival že Abraham in pred njim Kaldejci in še danes Arabci. Tak kruh ni bil kdo ve kako dober in tudi ne lahko prebavljiv, zakaj čisti škrob, ki je v presnem testu mora telo šele samo izpremeniti v sladkor.

Pozneje je človek poiskal za prebavo pomočnike. V zraku je vse polno bakterij, ki jih ne vidimo, a se takoj naselijo na jedila, ki niso skrbno zaprta. Če postavimo kos testa na zrak, se vanj naselijo kislinske bakterije, ki v kratkem času izpremenijo testo, oziroma škrob v testu. Tak košček testa se napihne in skisa. Če primešamo le malo tega testa svežemu testu, se kolonija bakterij takoj razmnoži in povzroči, da se del škroba pretvori, nastajajoči plini pa dvignejo testo. Kruh shaja. Na Dolenjskem so delale gospodinje tako zvane »kravajce« iz prosene moke, ki so jo v jeseni omesile z belim vinskim moštom ko je kipel in bil poln vinskih kvasnic. Kakor dlan velike hlebčke so posušile na soncu in jih vse leto uporabljale za peko. V modernem svetu je vse take pripomočke izpodrinil »kvas«, ki so v njem glivice kvasnice.

Če pridenemo nekaj kvasu svežemu testu, se glivice naglo razrastejo preko vse gmote in povzročijo v testu kipenje. Pri tem se dela iz škroba sladkor, ki ga kvasnice takoj pretvorijo v ogljikovo kislino in alkohol. Ogljikova kislina napne testo in ga zrahlja, alkohol pa izhlapi. Tako je opravil kvas del prebave, testo pa je godno za peč.

Tak kvašen kruh je danes znan pri vseh količkah kulturnih narodih. Kvašen kruh pa so poznali že Egipčani za časa Mojzesa okoli 1200 let pred Kristom, zakaj Sveto pismo pravi, da je Mojzes Židom za praznik pasah izrecno prepovedal uživanje kvašenega kruha. Na ta dan so smeli jesti le presni kruh.

Ob istem času še Grki niso poznali kvašenega kruha. Prinesli so jim ga Feničani. Rimljani so imeli pa že mnogovrsten kruh v obliki nizkih hlebov. Pekli so ga peki in prodajali tri vrste kruha: najdražji je bil pšenični kruh »panis siligineus«, malo z otrobi mešan je bil »panis secundus«, kruh druge vrste, za reveže je bil pa dober črni kruh »panis durus« ali »plebeius«, trdi ali plebejski kruh, nekakšni mlinci iz ječmenove moke. Še pred nekaj desetletji smo zelo cenili rženi kruh, ki izvira iz časa preseljevanja narodov. V novejšem času ga je močno izpodrinil pšenični beli kruh. Največ črnega ali smesnega kruha poje še danes oni, ki nam ga prideluje — kmet. Smesni kruh je zelo redilen in za nepokvarjeni okus tudi slastnejši od belega.

Kako pečemo torej kruh. To umetnost je nekaj znal vsak, danes jo znajo le kmečke ženice in peki. Kruh vmesimo iz moke, vode in soli. Med vmesenjem pridenemo v mlačni vodi raztopljeni kvas, ki povzroči kipenje in napravi v testo luknjice. Nastalo testo močno pregnetemo. Gnetenje ni lahko delo. V velikih krušnih podjetjih ga opravljajo stroji. Zgneteno testo pustimo na toplem da shaja. Shajanje povzroči ogljikova kislina, ki testo raztegne. Iz testa napravimo hlebce ali štruce in še druge oblike. Nato kruh spečemo v peči. Med pečenjem se tvori iz škroba lepilo. Lepilo tudi lahko pripravimo, če zmešamo v vodi malo moke in to mešanico skuhamo.

Tudi v kruhu nastane lepilo. Zato se kruh v peči dobro sprime. Na površju, ki mora prenesti do 270 stopinj vročine, se pretvori škrob v takozvani dekstrin, ki je lepo rjav in hrustav in dobro dišeč. To je kruhova skorja. Iz premnogih luknjic je izpuhtela med peko ogljikova kislina. Če je bilo preveč kvasu, so

luknje v kruhu prevelike. Često so v pekovskem pecivu za pest velike luknje. Pravijo, da je v njih pekova duša.

Spekli smo torej kruh. Če je bel, je lepo zlatorumen in hrustav. Dober kruh se speče v dobri peči. V prejšnjih časih so kurili krušne peči odznotraj, kakor delajo še danes kmečke žene. V modernih pekarnah pa segrejejo peči od zunaj s paro ali danes tudi že z elektriko. V finem pecivu je mesto vode mleko. In če bi ti povedal recept za sladko torto ali kolačke in potice, pa bi ti morebiti poizkusil in bi bil premalo spreten in vse skupaj skvaril, da bi te mama oštela, bi ne bilo prav. Spravil bi te na napačne misli, zakaj sladkosti so dobre, a za življenje nepotrebne. Potreben pa je naš vedni spremljevalec, v težkem delu in znoju pridelani božji dar, kruh. Zato molimo vsak dan: »Daj nam danes naš vsakdanji kruh!«

OST:

TINE VÉ KAJ SE SPODOBI

III.

V selej ob času, ko se približuje praznik znamenitega slovenskega patrona sv. Jožefa, se poloti Tineta čuden nemir. Domači ga izprašujejo, ali se mu je kaj neprijetnega dogodilo, ali ni mogoče dobil iz francoščine »cvek«, ali ga je morda polomil pri poslednji matematični nalogi. — A vsa ta vprašanja Tine zanika. In to je tudi čista in gola resnica, kajti laže Tine ne, posebno pa ne radi piškavega »eveka«, ki ga mora dobiti parkrat vsak dostojen študent. O ne! Čisto druge stvari so vzrok njegovih brig...

Vsako leto, na praznik sv. Jožefa, je Tine povabljen na kosilo k Predanovemu Pepčku, ki ima god. Na ta dan se zbero pri Predanovih vsi Pepčki in Jožice, Josipi in Pepce. Po deset slavlencev sedi okrog pogrnjene mize in kuhinja gospe Predanove se izkaže z dobrotami, kar se le dá... Ta pojedina je pa, kakor čudno se to čuje, povod Tinetove zagrenjenosti. To pa iz dveh razlogov in oba sta presneto tehtna in vredna vseh velikih in majhnih pomislekov.

*

* *

Ne, ne moremo trditi, da bi Tine iz prirojene skromnosti odklanjal dobro jedačo. Ne, to ne, celo nasprotno! On ljubi vse: od dobre juhe, do pomaranč, od kurjega bederca pa do lešnikove torte. In malinovci, šabesi in sladke limonade, so takorekoč njegova strast. Pa na tej svečani pojedini Jožetom na čast se miza šibi od imenovanih in podobnih dobrot... pa je Tinetu le težko pri srcu, ko mora iti in ko seda tam za mizo... Zakaj, za Boga milega? Rekli smo iz dveh razlogov...

*

* *

Prvi razlog je: miza je pogrnjena svečano! Pred vsakim gostom so krožniki, je dvoje, troje vilic, dvoje, troje večjih in manjših nožev, žlice in žličke in po možnosti še kaka lopatica, s katero Tine pri najboljši volji ne vé, kaj bi počel... In tako se zgodi, da sreblje Tine juho s srednjo žličko, ki je namenjena za kompot — za kompot mu ostane velika... Ko ga opazijo Jožeti, imajo z njim »špas«, češ »poglej no Tineta, on je pa z lopato!« Tudi pri nožih in vilicah nastane zmeda — in hudo je mlademu človeku, jesti z odlič-

nim priborom, a mu prej nihče ni povedal, kako in kaj! Kaj bi se moralo zgoditi pred pojedino? Pred pojedino, ko čakajo slavljenici na prvo jed, naj bi gospa Predanova tako čisto slučajno pričela pogovor o jedi, o priboru, o servietih... Da se poslednjo položi razgrnjeno na kolena, da se je ne zatika za vrat, niti ne za telovnik — še manj pa se jo zaveže okrog vratu; nadalje bi lahko ta bistra dama zaupala bodočim kavalirjem in damam, da spada nož v desnico, vilice pa v levico, da se jedo močnate jedi samo z žličko ali vilicami in da je kruh pogosto odličen pomagač pri zavživanju drugih dobrot. Še nadalje bi lahko povedala da:

- a) pretirana skromnost ni nobena čednost,
- b) gospodinjo vselej veseli, če gostom jed tekne,
- c) si pred pitjem vselej temeljito obrišemo ustne, ker ostane sicer rob na kozarcu,
- č) ne zaženemo indijanskega krika in ne zardevamo do ušes, ako smo pomazali prt ali prevrnili čašo,
- d) krožnika ne izližemo in izmažemo omake do poslednje trohice,
- e) lahko mirno vprašamo, ako ne vemo, kako se uporablja ta ali oni komad pribora,
- f) si po jedi vselej umijemo zobe in roke!

Vsaj to bi gospa lahko povedala. Bilo bi storjeno enkrat za vse življenje, saj Tinetova buča je bistra in razen tega bi vse takoj praktično preizkusil.

*
* *
*

Drugi razlog Tinetove bojazni je pa popolnoma drugega značaja. Tine je človek, ki ima že sedaj razvit čut za lepoto — je estet, kakor pravimo! Kakor Tine, je povabljen vsako leto na godovanje tudi Hrenov Boštjan. Ta rdečelični, zdravi in vedri Boštjan, je Tinetov strah. Zakaj? Takoj, prosim! Pa sedejo za mizo in služkinja Reza prinese juho... vso toplo, vročo in kadi se iz krožnikov. Pri juhi prično muke in muzika. Muziko izvaja Boštjan! Z žlico junaško zajema in piha, da škropi na vse strani in potem srebrne... in še enkrat in čim bolj proti koncu gre, tembolj udarja z žlico po krožniku, kakor bi hotel, da priteče iz njega še malo dobrote. Ampak to je šele začetek, in Boštjan se prične razvijati šele kasneje pri mesnih jedeh in pri močnatih. Vse zvoke zna: on sreblje, on sopiha, on požira glasno hk, hk, on cmoká, on zagradi bederce kar s celo roko, ga hlastno osvobodi mesa in se obriše junaško v rokav... On nima časa, da bi si obrisal nos, on smrka in kašlja kot star dedec — ob koncu pa si obliže prste, češ: zdaj smo pa zadovoljni.

Tine vse to gleda, sliši in grizljaji se mu svaljajo po ustih. Mnogo jih je med mladimi gosti, ki mislijo in občutijo enako, kot Tine — mnogo jih niti ne opazi. To pot je v Tinetu dozorel sklep: prihodnje leto bo vzel pred pohodom na pojedino Boštjana v šolo in mu povedal vse njegove razvade. Saj je siromak Boštjan, on ne vé, kako je prav — nihče ga ni poučil, nihče ni pokazal napak...

H. VILFAN:

OTOK PAG

Če si že bil na Rabu, si tudi videl sosednji vzhodni otok. To je Pag. Najdaljši je v deželi tisočih otokov, pust pa menda najbolj. Na Rabu so gozdovi bora in crnike, česar na Pagu ni. Redki so bili, pa so še tiste zadnje posekali Italijani, ko so vse otočje posedli po svetovni vojni. Na Rabu je poleti živ-

OTOK PAG.

Na levo je opaziti pristan in valolom, v sredini je 9 skladišč za sol, na desno se začinjajo solnice.

ljenje, dočim ga na Pagu ni. Če se prikažeš v Pagu, bo drlo staro in mlado za teboj, te cukalo za rokav in spraševalo:

»Ki šte vi? ... A? ... Ca?« (Kdo ste vi? ... A? .. Kaj?)

To je gotovo da boš komaj koga razumel, ker govore čudno. Namesto s rečejo š, namesto z ž in ž namesto z, s namesto š. Poizkusiva! Pažan bo dejal:

»Ma, čija je ova koža?« Hoče namreč vprašati: »Čija je ova koza?« Koži pa ne pravi koža, ampak kozä.

Najbolj se jim boš nasmejal, ko boš povedal, da si Slovenec.

»E, Šlovinac, ši, ši, per bacco!« Zamenjajo Slovenijo s Slavonijo. »E, e! Ljubljana, tamo kraj Ošeka valjda!«

Če bolj trobiš, da Ljubljana ni pri Osjeku, bolj bodo gonili.

»E, e! tamo u švitu! A!« — Pač — v svetu nekje ...

Znamenit je otok. Največje soline v Jugoslaviji so na njem. 6.000.000 kg soli pridelajo na leto. Pa — razen denaturirane in grobe za ribiče — je ne dobite v Jugoslaviji. Vso izvozijo. Pridelujejo jo popolnoma drugače kot smo se svoje dni v šoli učili. O nekih zatvornicah niti sledu ni, prav tako tudi ne o platnenih vetrnicah. Skladišča so ogromna. Zunaj še ne toliko, kot če stopiš notri.

Na otoku je potopljeno grško mesto Gise. Včasih v sredini otoka ni bilo morja. Potres je zakrivil, da je sredina sedla, morje se je pa vlilo vanjo in zalilo mesto, kjer je danes naselje Caska. Če je »bonaca kaj ulje« — mirno morje —, opaziš iz čolna potopljeno mesto. Še več! Priveslaj v vseki, pa boš videl iz morja štrleti okamenela drevesa. V premog so se spremenila. Ljudje ga lomijo in v Pagu prodajajo. Našemu kočevskemu premogu je podoben. Gorí ko šment in strašno se kadi. Pa še dimnik iz opeke opaziš. Ni ne bila tu tovarna, ne! Tunera je to; odtod opazujejo ribiči tune.

Četrta znamenitost je kolanski premogovnik, peta — rimski vodovod v Novalji, ki še danes služi prvotnemu namenu.

Šesta zanimivost: Avstrija je nameravala zgraditi preko Krka, Raba in Paga jadransko železnico. Od otoka do otoka bi parniki prepeljevali vlake, skrajni rt Paga bi pa z mostom zvezali s kopnim izmed Ražanca in Ljubljane. Ne bi trebalo soli voziti s parniki. Vsaj most nameravajo iz istega vzroka še zdaj zgraditi. Le 50 m znaša ta morska ožina — Napoleonova — »Paška fontica«.

Sedma: Vidiš Pažanke, kako pred hišami na blazinicah vezejo. Pa ne klekljajo kot v Železnikih, o, ne! Šivajo jih, z iglo; poznane so paške šivane čipke. Še čipkarsko šolo imajo.

Šole! Pred vojno je bilo na vsem otoku le pet šol brez omenjene čipkar-
ske: dve v Pagu — dekliška in deška, a v Novalji, Kolanu in Paškem Barbatu
po ena. Zdaj jih je še pet: v Stari Novalji, Dinjiški, Poveljani in Vlašičih in
meščanska v Pagu.

Pripovedujejo, da je prihajal preko morja v Vlašiče na oddih prvi hrvatski
kralj Tomislav. Še danes se pozna ta zapuščen pot preko brda do morja.

Tudi nekaj zapuščenih samostanov je. Govorilo se je, da se bodo vanje
naselili jezuitje, z druge strani pa se je čulo, da bodo dospeli rakovniški sale-
zijanci. No, na pretek bi imeli posla z neobrzdano paško mladino!

Na otoku je dvoje večjih jezer, koder se goje švicarske jegulje, a tudi
tenjke, in kamor zaidejo čez zimo divje race in gosi, liske in čaplje. Ne
manjka pa niti anofelesov. Pred leti še — je po otoku tropska malarija gro-
zovito pustošila. V večjem jezeru so nemški znanstveniki preiskali blato. Prvo-
vrsten umeten gnoj je, toda ne izplača se (eksploatacija) izkoriščanje.

Ves otok meri v dolžino okrog 80 km. Italijani ga nikakor ne morejo
pozabiti zaradi solin. Z njih so v okupaciji zgradili do morja poseben pot in
pristanišče Košljun. Nekaj Pažanov je takrat optiralo za italijanske državljane
in zdaj vičejo: »Italia irredenta«. Nalašč za nje je zvezan Pag z Zadrom po
italijanski ladijski liniji. Kar mučno je gledati dospeli luksuzni parnik pod
laško zastavo: na obali ga sprejme »konzul« Pavan, orožniki, finančni stražniki
in množica radovednežev, a carinik hodi brez posla semtertja, kajti nihče ne
izstopi, nihče ne vstopi, nič ne razkladaajo, nič ne nakladaajo. Ko preteče čas,
zazvoní, zapiska, kapitan dvigne roko v pozdrav, in parnik se oddaljuje izpred
zijajoče množice.

Tak je Pag — na hitro pogledan. Gol danes, gozdnat nekdanj — izkopljejo
se še štori, kadar rigolajo za vinograde, a izkopljejo tudi benečanske denarje,
— bogat je bil, danes je siromašen. Prihajajo tujci, ogledajo vse znane zna-
menitosti, bežijo. Niti nagrobnikov z glagolskimi napisi ne pogledajo. Menda
niso opozorjeni bili? — Maša je še danes v narodnem jeziku, pa je nekaj veli-
častnega, ko čuješ duhovnega gospoda: »Gospod s vami!«, a narod odvrne:
»I duhom tvojim!« Pa prisluhneš med ljudskim petjem zopet njemu, ki moli:
»Otče naš, iže jesi na nebesje, sveti se ime tvoje, budi volja tvoja jako na
nebesje tako na zemlji.... plod utrobe tvoje: Isus!...« In pred koncem
evangelij svetega Ivana: »Iskoni bje slovo, i slove bje u Boga,....«

Siromašni so. Silijo kot mornarji na prekooceanske parnike. Ko se vra-
čajo, pripovedujejo čuda o Rijudžaneru, Boenzajru, o Džibralteru, o Tesalo-
niku, Žmirni in Svezu, o Singakoru in kitajski svili in porcelanu, o Pečkaju
v zvezi s potopljenim našim brodom »Dahsa« — ve povedati eden, da je ta-
krat fundalo — potopilo se — 37 brodov, da se je edino en naš rešil, —
drugi ve povedati, da so v Štokholmu iz vseh šol prihajali gledat naš brod »Du-
šan Silni«, največjega do takrat, ki je priplul v Štokholm.

Siromaštvo na slehernem kantonu — oglu! V Slovenijo so prihajali na
delo čez leto, stradali ob kruhu in salami, da so nekaj stotakov jeseni domov
prinesli.

A pridelek? Zemlja v pretežni večini ni kmetova. Do leta 1931., ko
je v Pagu začelo soditi agrarno sodišče, skoraj ni bilo zemlje, ki bi bila
last onega, ki jo je obdeloval. Lastniki so bili — in so — veliki posestniki,
živeči v Pagu, Novalji, Karlobagu in Italiji, plačujoči davek od zemlje, za
katero so dobivali od kmeta tretjino ali pa četrtino pridelka, ki so ga vsako
leto sproti cenili — štimali — sodni in zasebni cenilci — periti in štimaduri
kar na njivah ali travnikih ali vinogradih. Agrarno sodišče je v večini razso-

dilo: če je kmet 30 let nepretrgoma obdeloval isto zemljo, — kar so morali starci potrditi in priseči — tedaj je zemlja »padla«; to je: postala je kmetova last z davčno dolžnostjo. Če pa je zemlja makar eno samo leto ostala v ledini, — med svetovno vojno namreč, ko ni bilo delavcev — tedaj ni »padla«; ostala bo še nadalje last velikega posestnika tako dolgo, dokler ne bo preteklo 30 »nepretrganih« let. Nekateri kmetje se otepljejo zemlje, češ: potem bo pa davka, da zmagovati ne bomo mogli. Redki so, ki posedujejo planinske pašnike za ovce. Občinski so. Bilo je že javljeno, da se bodo razdelili, pri tem pa, kako se naj, so si prišli navzkriž, kajti nekateri so bili mnenja, da po »dimu« — po številu očetov v družini — zadrugi, nekateri pa po številu članov v družini ali zadrugi. Salomonova razsodba še ni padla.

Volno in ovčji sir lahko prodajajo, ali štirikrat ceneje kot po vojni. Vino? E! Grozdje s 24% sladkorja da vino s 14% alkohola; pa vendar ne gre v denar. Dočim Štajerci prodajajo slabše vino na mestu po 6 Din, morete še o božiču kupiti tako pošteno vino, kot ga je Noe pridelal, po 2 Din. A nima primešanega tobaka, bisulfida, niti soli, kaj šele vode. Ni bilo v Kani Galilejski.

Ribištvo pri poljedelskih Pažanih ne more biti razvito, ker morajo delati venomer v zemlji. Ribiči so po drugih otokih, koder nimajo zemlje.

Pisec teh vrst je moledoval od »Herodeža do Kajfeža«, da so dali denar, s katerim se je pomaglo nekaj zim. Kako pa? Pogozdovali so precejšnja ozemlja z borom (pinus nigra, pinus austriaca, pinus halepensis, pinus mediteranea), pinijami, cipresami, agavami in jukami (yucca americana), lovorom, jesenom, dateljni, crniko (neko vrsto hrasta, kakor je božje drevce ali ilex equipholium, ki raste na Rabu), a dosegel je, da je kmetijsko ministrstvo naročilo preko francoskega kolonijalnega ministrstva iz francoske Indije sladkorni trs, ker na vzhodnem delu otoka neka vrsta trsa imenitno uspeva. Če pa je sladkorni trs dospel in če se je posadil, mu ni znano, ker je zaradi razsajajoče tropske malarije »povezal svojih sedem ččpelj« in odromal domov na Slovensko.

Če bi se o počitnicah katera skupina resnih šolarjev namerila na letovanje v Pag, bi ji bil on rad kažipot in vodnik in »čičeron«.

INES:

BESEDA O MATERI IN NJENI LJUBEZNI

Tvoj najzvestejši prijatelj, ki te ne bo nikoli izdal in zapustil, je mati.

Mati vidi najgloblje v tvoje srce in najbolj razume tvoje skrbi in bolečine.

Ubogaj mater, ker želi vedno le tebi dobro.

Najvišja sreča je imeti mater in njeno ljubezen.

Ne bogastvo in ne slava in lepota ti ne bosta nadomestila matere in njene ljubezni.

Najbornejši berač je oni, ki nima materine ljubezni.

Če si zatajil svojo mater, si zatajil samega sebe.

Mati je lepa in sveta kot svetnica v oltarju in skromna ko berač pred vrati.

Najiskrenejša, najtrajnejša in najponižnejša ljubezen je ljubezen tvoje matere.

Lanski tabor mariborskih gozdovnikov pod Martuljkom.

WÖLLE RUDI:

PRI GOZDOVNIKIH V MARTULJKU

V prelepem kotu naše slovenske zemlje med Kranjsko goro in Mojstrano, v Martuljku, tabore skoraj vsako leto naši gozdovniki. Kdo izmed nas ne bi rad taboril s svojimi tovariši v prosti prirodi: na sončni livadi, sredi temnih gozdov, s prekrasno rajdo belih planin Martuljkeve skupine v ozadju. Vse nas vleče iz pisarn, delavnic in učilnic v svobodno prirodo, kjer je mir, sonce in

čist zrak. Nekateri vprašujejo, kam bi šli. Na misel jim prihajajo razna kopališča, Bled, morje, toda tam ni več prirodne domačnosti ni miru in tam je končno tudi — predrago za nas, ki nimamo preveč denarja.

Gozdovniki imajo nekaj za nas: t a b o r j e n j e. Vsako leto v juliju gredo taborit s šotori v samotni kraj, kjer preživijo del svojih počitnic.

S skupino dijakov iz Maribora sem bil lani v Julijskih planinah. Sklenili smo, da gremo na obisk k mariborskim gozdovnikom v Martuljk. Že takoj na železniški postajici nam je pokazal primitiven a lično izdelan kažipot smer k taboru. Pot nas je vodila skozi vasico Gozd preko železniške proge, potoka in še pet minut trajajočega sprehoda skozi gozd. In že smo bili v taboru. Sprejel nas je mlad gozdovnik. Prijazno nam je odgovarjal, vodil po taboru in razlagal taborne naprave in pravila. Da vidite, kako iznajdljivi so ti ljudje: tu si je nekdo napravil lično mizico s klopjo, tam zopet drugi majhno taborno pisalno mizo, dalje smo videli na najrazličnejše načine izrezljane in sestavljene obešalnike za obleko in posodo. Posebno lepo so bili izdelani njihovi znaki ali totemi. To so tako zvani taborni patenti — ročno delo, ki so ga izdelali na taboru.

Vsi taboreči so bili močno zarjaveli mladi ljudje. Mi smo bili napram njim res pravi »bledoličniki«. Tu so bili zastopani najrazličnejši poklici, največ pa je bilo med njimi dijakov. Tudi iz meščanskih šol jih je bilo več.

Vodja tabora nam je razlagal cilje in delo naših gozdovnikov:

»Mi mladi hočemo privesti človeštvo zopet k čisti prirodi. Hočemo ga iztrgati mestnim ulicam, kavarnam, gostilnam in plesnim dvoranom. Hočemo mu pokazati, da je radost v prirodi bolj iskrena, da je petje v svobodi bolj zvaneče, da je telo pod soncem bolj zdravo, da je misel jasnejša in da je duša človeška v prosti prirodi vsa božja. In še zato, ker hočemo biti zdravi, koristni člani človeške družbe in dobri državljani.«

»Katera so sredstva za dosego Vaših ciljev?«

»Poleg vsakoletnih enomesečnih taborjenj še stalni izleti, študij prirode, gojitev ročnega dela, sploh vsa dela, ki pomagajo mladega človeka jekleniti, bistrirati ga ter pripravljati za poznejše življenje. Nočemo degeneriranih mešč, temveč hočemo postati zdravi in pošteni ljudje. K temu nam pa največ pomaga priroda, zato so vsa naša dela tako tesno povezana z njo.«

»Koliko pa Vas je gozdovnikov pri nas?«

»Naše vrste so še redke. Toda ne strašimo se dela. Tudi ne najdemo

potrebnega razumevanja pri nekaterih šolskih in drugih oblastvih. Nikomur ne branimo vstopa v naš pokret, pri nas smo si vsi enaki brez ozira na kakršnokoli pripadnost ali položaj ali nazor. Organizirani smo v »Jugoslovanski gozdovniški ligi«, ki je razdeljena na rodove. Tako imamo svoj »Rod severnih vigramov« v Mariboru. Obstoje pa še rodovi v Ljubljani, Trbovljah in Celju ter manjše edinice v manjših krajih naše banovine. Da bi se razširili dalje na jug naše domovine, se nam še ni posrečilo kljub večkratnim poizkusom. Imamo pa brate po vsem svetu v Češkoslovaški, Poljski, Franciji, Angliji, Ameriki in drugod.«

»Še to! Kje in kako je nastal Vaš pokret? S čim utemeljujete potrebo po njem?«

»Ameriški pisatelj živalskih povesti Ernest Thompson Seton, ki ga že gotovo poznate po njegovih odličnih spisih kot so »Rolf gozdovnik«, »Tita lisica«, »Lobo« in drugih njegovih odličnih delih, je spoznal, da je sedanja civilizacija s silo odtrgala mladino od prirode. Zaslutil je zle posledice, ki bi nastale radi tega. Pri nas se sicer to še ne pozna, toda v zapadnoevropskih državah in v Ameriki se že kažejo prvi znaki zavožene civilizacije. Že l. 1902. je zbral okoli sebe mlade ljudi in ustanovil organizacijo »The Woodcraft Indians«, kar bi se po naše reklo »Gozdovniški Indijanci«. Njegova ideja se je hitro širila po vsem svetu. Pri nas smo se organizirali šele v letih 1924-25.«

Ogledali smo si še kuhinjo, notranjo opremo šotorov in kopalni bazen, ki so si ga sami izkopali. Pred odhodom smo še bili pogoščeni z menažko kakava in kosom kruha.

Presrčno smo se poslovili od mladih gozdovnikov, jim želeli »Dobro sled!«, oni so nas pa pozdravili z »Mir z Vami!« To je namreč njihov pozdrav. Odšli smo dalje v planine s prijetno mislijo na skupino zdrave mladine, ki preživlja svoje počitnice ob delu, zabavi ter melodiji slovenske narodne pesmi.

VINKO BITENC:

RIBIČEV SIN

VESELA ZGODBA V ENEM DEJANJU.

OSEBE:

JURE, ribič; MARA, njegova žena; ŽARKO, njiju sin; MIRKO, njegov prijatelj; BRODIČ, kapitan; dva mornarja.

(Siromašna ribiška soba. Ribiške mreže, trnki vise po stenah. V kotu postelja. miza in stoli. Na zadnji steni okno s pogledom na morje. Dani se. Burja žvižga in se zaganja v okno.)

JURE (leži bolan v postelji in polglasno stoka).

Žena MARA (stopi v sobo in gre k postelji): Ali ti je kaj odleglo čez noč?

JURE: Malo bolje je; popolnoma odleglo pa mi bo šele takrat, ko ne bom več čutil in vedel, kaj se godi z menoj...

MARA: Jure, ne govori tako. Ne obtežuj mi srca še bolj. Ti misliš venomer na smrt. Pa bo prešla bolezen in vse bo dobro.

JURE: Eh, ne vem! Rad bi še živel, nekaj let vsaj. Težko bi se ločil od morja, saj veš Mara, da sem vse svoje življenje prebil ob njem. To morje; navežeš se nanj, kakor na svojega otroka. (Po kratkem molku.) Mara, ali je Žarko še doma?

MARA: Kje neki! Komaj se je zasukalo, je bil že pokonci. Šel je, da vrže mrežo.

JURE: Pa mi nisi nič povedala.

MARA: Nisem te hotela buditi.

JURE: Vso noč nisem zatisnil oči, proti jutru pa sem res zadremal. Viharno je; da bi le fant ne zašel predaleč na morje.

MARA (gleda skozi okno): Res bi me skrbelo, če bi šel Žarko sam, Pa sta šla skupaj z Mirkom.

JURE: Z Mirkom? Saj Mirko ne zna dobro veslati. Žena, ne zdi se mi pametno, da puščaš fanta ob tako vihnem vremenu na morje. Fant je preveč korajžen in lahko se mu kaj primeri.

MARA: Sveta Marija, pa menda vendar ne. Saj ni šel prvič ribarit. Da bi se le že kmalu vrnil. (Burja postaja vedno hujša. Zunaj se zaslišijo koraki.)

MARA: Zdajle gre; no vidiš, Jure, po nepotrebnem si delaš skrbi. (Hiti proti vratom, ki se odpro.)

MIRKO (štirinajstleten deček vstopi): Dobro jutro!

MARA: A ti si, Mirko? Si sam? Kje je Žarko?

MIRKO: Žarko? Saj ravno k njemu prihajam. Ali ga ni doma?

MARA (silno vznemirjena): Moj Bog, ali se nista zmenila, da gresta skupaj na morje?

JURE (se dvigne v postelji): Ali ti nisem pravil, žena?

MIRKO: Da, zmenila sva se že. Čakal sem, toda Žarka ni bilo k nam. Mislil sem, da se je skesal in ostal doma. Zato sem prišel.

MARA (vije roke): Ti nesrečni fant!

JURE (leze iz postelje): Vstanem in grem sam...

MARA: Za boga, Jure, lezi nazaj, ne vstajaj. Saj se komaj držiš pokonci.

JURE (leze k oknu, ves se trese): Čedalje viharnejše je morje. Bog ve, kam bo zaneslo čoln. Poznam ta veter, lahko se izprevrže v najhujši vihar. Mara, daj mi suknjič, pokrivalo.

MARA: Jure, lezi nazaj, prosim te. Mirko, skoči domov, povej očetu, pa pojdi s čolnom za Žarkom.

MIRKO: Že grem. (Odide.)

JURE (pri oknu): Mara, poglej tam doli — ali ne plava čoln — joj, kar temno se mi dela pred očmi...

MARA: Seveda, saj se ves treseš. Pojdi nazaj v posteljo. — Ni čoln to, jadrnica je. Pojdi Jure, ne skrbi toliko. Žarko bo že prišel. (Ga polagoma spravi v posteljo.)

JURE: Kakor môra mi je leglo na srce. Mara, stopi ven, poglej, če Žarko že odkod prihaja.

MARA: Bom. (Odide s sklonjeno glavo.)

JURE (sklene roke in se zazre v sveto podobo na steni): Sveti Bog, varuj ga, če mu prete nesreča, angel varuh njegov, pripelji ga nazaj, ne dopusti, da bi postal plen morskih valov, reši mi edinega sina...

MARA (se vrne; žalostno, skoraj ihte): Nikjer ga ni videti, ne njega, ne čolna. Zdi se mi, da se tista jadrnica bliža bregu. Mogoče...

JURE: Kaj mogoče?

MARA: No, da so ga rešili. (Zajoka.)

JURE: Počemu vse to, žena? Ti si kriva. Ne smela bi pustiti fanta na morje samega.

MARA: Nisem vedela, da bo šel sam, saj sem ti že pravila. Pa tudi, če bi mu bila branila, saj bi me ne ubogal. Ti veš, kako je korajžen in si ne da ničesar dopovedati.

JURE: Lepa tolažba v moji bolezni. Če Žarka ne bo, vedi, da tudi mene...

MARA: Jure! (Vrata se odpro, v sobo plane Mirko.)

MIRKO (v eni sapi): Žarka peljejo, tam, pogledjte!

MARA: Jezus Marija! Kdo ga pelje? (K oknu.)

JURE (bolno zastoka, se hoče dvigniti, pa ne more.)

MIRKO: Mornarji ga peljejo; pa mislim, da je sam kapitan med njimi. Tekel sem naprej, da vam povem.

MARA: Jure ne vstajaj! Hitim mu naproti! (Odhiti.)

JURE (s stokajočim glasom): Mirko, povej, ali Žarka nesejo, ali...

MIRKO: Ne, saj gre sam! Pa ves moker je, dva mornarja ga vedeta za roko.

JURE (vzdihne): Hvala Bogu, da je le živ. Čedalje manj razumem, kaj se je moglo zgoditi. (Zunaj govorjenje.)

MARA (odpre duri): Kar notri, gospod kapitan. (Kapitan in dva mornarja vstopijo.)

MARA (z Žarkom): Jure, evo ti Žarka. Sam gospod kapitan se je potrudil z njim v našo kočo.

ŽARKO (ovit je v črn dolg plašč, mokri lasje mu lepijo na čelu): Oče, danes sem se pa vrnil brez rib, ne zamerite.

JURE: Žarko, za božjo voljo, kaj je s teboj?

ŽARKO: Kaj naj bi bilo? Smolo sem imel, čoln se mi je prekucnil in...

MARA: Ves si moker, Žarko, pojdi, da se preoblečeš. Sedite, prosim, gospod kapitan. (Mu ponudi stol in pokaže mornarjema, naj sedeta. Nato odide z Žarkom.)

BRODIČ: Hvala. (Stopi k postelji, poda Juretu roko.) Vi ste oče, kajne? Ste bolni?

JURE: Da, gospod kapitan. In ne vem, če bom še kdaj zdrav. Bolezen in revščina nas tarejo, gospod.

BRODIČ: Vem, hudo je dandanes za vsakogar, za revne pa še prav posebno. Pa ne smete obupavati. Saj imate sina, vrlega, pogumnega dečka, ki vam je lahko v ponos. Prav zaradi njega sem se oglasil pri vas.

JURE: Zaradi Žarka?

BRODIČ: Da, zaradi Žarka. Ali veste, kaj je vjel danes namesto rib?

JURE: Ne morem si misliti.

BRODIČ: Trobojnico! (Oba mornarja se veselo zasmejeta.)

JURE (se tudi nasmehne): Trobojnico? Kako je to mogoče?

BRODIČ: Povedal vam bo on sam, saj menda že prihaja. (Mara vstopi z Žarkom, ki je preoblečen in počesan.)

JURE: Žarko, kakšno ribo si vjel danes?

BRODIČ: No, dečko, povej svojo čudovito zgodbo.

MARA: Žarko, tudi jaz bi rada slišala do konca.

ŽARKO: Poslušajte! Navsezgodaj sem se odpravil z doma lovit ribe, ker je oče bolan. Z Mirkom sva se bila včeraj zmenila, da greva skupaj.

MIRKO: Pa nisi prišel k nam.

ŽARKO: Seveda nisem, ker sem se premislil. Hotel sem enkrat sam poizkusiti srečo na morju. Sedel sem v čoln in odveslal. Burja je gnala čoln sama na odprto morje, še veslati mi ni bilo treba; zato sem vesla kar pustil. Medtem mi je pa eno veslo zdrknilo v morje.

MARA: Ti nesrečni fant!

ŽARKO: Nisem vedel, kaj naj storim. Še misliti ni bilo na to, da bi vrgel mrežo. Tedaj sem zagledal jadrnico, ki je plula v smeri proti meni. Mornarji so me zapazili. Videl sem, kako so mahali z rokami in vi, gospod kapitan, ste pomahali z majhno zastavico. Ali videl sem tudi, kako je vihar zastavico snel, kako je padla v valove in se na valovih bližala čolnu. Tedaj sem pozabil na vso nevarnost in sem mislil samo na to, kako bi dobil zastavico. Ko se je čisto približala, sem se sklonil čez rob čolna, segel z roko po njej in jo zgrabil. Toda takrat se je čoln preobrnil in jaz sem štrbunknil v morje...

MIRKO: A!

MARA: Križ božji!

JURE: Fant, nikoli več te ne pustim samega na morje.

BRODIČ: Stvar bi se lahko res žalostno končala. Toda mi smo s krova opazovali ves prizor. Ko je vaš sinko padel v morje, sta že tudi skočila s krova dva mornarja, ta dva moža tu. (Pokaže na mornarja.)

PRVI MORNAR: Jaz sem se prvi pognal v morje.

DRUGI MORNAR: Ni res, jaz sem skočil prvi!

PRVI MORNAR: Ne, jaz!

BRODIČ (smeje se): Saj je vseeno, kdo je bil prvi. Oba sta se izkazala za pogumna in rešila dečka na krov naše jadrnice. Fant je bil že skoraj nezavesten, pa se je kaj hitro opomogel. Trobojnico je pa še vedno krčevito stiskal v roki in prve besede, ki jih je spregovoril, so bile: gospod kapitan, evo vam trobojnice! Zares, vrl dečko! Takoj sem sklenil, da sam popeljem fanta domov in kakor vidite sem svoj sklep tudi izvršil. (Vstane, stopi k Žarku in ga potreplje po rami.) Ostani vedno tak, Žarko. Ljubi to naše morje čez vse na svetu. (Pomigne mornarju, ki privleče izpod bluze majhno trobojnico.) To pa si obdrži za spomin!

JURE (vzhičen od radosti): Žarko, pojdi sem! Ponosen sem nate in če nič

drugega, si gotovo podedoval po svojem očetu ljubezen do našega morja. (Ga privije k sebi in poljubi.)

BRODIČ: Pa še nekaj imam na srcu. Naše Jadransko morje potrebuje mladih, krepkih sil, stražarjev, ki bi se z vso ljubeznijo posvetili njemu in čuvali njegove meje. Žarko, ali bi ti hotel stopiti v vrste mladih jadranskih stražarjev?

ŽARKO (navdušeno): Z veseljem, gospod kapitan, samo če oče in mati dovolita.

MARA: Seveda dovoliva!

JURE: Velika čast bo to za našo borno koč.

BRODIČ: Hvala vam.

MIRKO (vstopi nenadno pred kapitana): Gospod kapitan, vzemite še mene!

BRODIČ: Čigav si pa ti? Kako ti je ime?

MIRKO: Mirko! Sosedov sem, prijatelj Žarka. Tudi moj oče je ribič.

BRODIČ: Tako, tako. Dobro. Tudi tebe vpišem med armado mladih jadranašev. Pozdravljena dva mlada borca za pravice našega morja.

JURE: Tako sem srečen, kar odleglo mi je v prsih in tako lahko mi je pri srcu.

ŽARKO (stopi k očetu): Oče, kmalu boste zdravi, potem bo pa spet veselo pri nas.

BRODIČ: Tudi jaz vam želim zdravja iz vsega srca. (Seže v žep in stisne Juretu bankovec v roko.) Vzemite tole malenkost, da si nekoliko olajšate bolezen.

JURE: Čemu, gospod kapitan?

BRODIČ: No, no, le vzemite. Pa zbogom. (Mu poda roko.) Zbogom, gospa!

MARA (hoče poljubiti roko kapitanu): Tisočkrat zahvaljeni, gospod kapitan.

BRODIČ (umakne roko): Ali — pustite vendar! — In vidva, mlada prijatelja, ostanita še nadalje pridna in zvesta svojim lepim načelom! Kmalu se spet vidimo! Pojdimo! (Odhajajo.)

ŽARKO (maha s trobojnico): Živeli, gospod kapitan!

MIRKO: Živelo Jadransko morje!

(Vsi gledajo za odhajajočimi. Mara vsa ginjena, Jure napol sedi v postelji s srečnim nasmehom okrog ust, Žarko in Mirko pa stojita po vojaško drug ob drugem in se zadovoljno smehljata. Iz daljave se zasliši godba s krova ladje.)*

*) N. pr. pesem »Tamo daleko, daleko kraj morja...« ali kaj drugega.

PRED VSEM.

»Kako pa se počuti ponesrečeni turist?«

»Včeraj se je prvikrat zavedel in iz pregovoril.«

»Revež! Gotovo je želel videti svojece.«

»Kaj še! Zahteval je razglednice.«

MALO NESPORAZUMA.

Tonček je bil v šoli zaprt. Doma ga oče trdo prime: »Sedaj mi pa povej, kako je bilo v šoli!«

»Hu!« se dere Tonček, »hmm! zaprli so me, ker nisem vedel, kje so Karavanke.«

»Vidiš! Prav se ti je zgodilo. Bog ve, kolikokrat sem ti že zakrtil, da pazi, kam spravljajš svoje reči!«

Otroci Lamutov.

L. ABENSOUR — A. PETRIŠIČ:

2.700 m PO KAMČATKI

Če čujemo ljudi, ki govorijo o Kamčatki, tedaj se nam zdi to navadno na koncu sveta.

Za zdaj je to mnenje pravilno. Za nas, Evropejce je Kamčatka zares na koncu sveta, ali vsaj na koncu našega sveta, ker se nahaja na skrajnem severovzhodu starega sveta, na skrajnem koncu azijske celine.

Ta zelo prostrani polotok, ki je večji kakor Italija, se veže z ozko zemeljsko ožino z vzhodno Sibirijo in deli Ohotsko morje od Berinškega morja.

Ime Kamčatka nosi po veliki reki, ki teče po njej.

Krajina je gorata. Sestav granitnih in porfirnih gora ji tvori ogrodje.

Kamčatka, razprostrta ob vzhodni obali velikega oceana, je zvezana z ognjenim jedrom v Tihem oceanu. Mnoge njene gore so vulkani. Najvišji vulkan je Ključev, ki je visok skoraj kakor Mont Blanc (4.884 m). Gora se dviga iz srede polotoka na osnovi kakih 330 km; mnogokrat je silno bruhalo. Tako so izbruhi trajali včasih skozi več let. Notranje delovanje se še vedno izraža z močnimi tresljaji zemlje, ki jim sledijo povodnji.

Kar tiče podnebja, je Kamčatka ena izmed najbolj zapostavljenih krajin na zemeljski obali. Četudi je pretežni del krajine med 50 do 60 stopinjami severne širine, ima pravo polarno podnebje. Zimska temperatura je izredno nizka; ne redko pade živo srebro do 40 stopinj pod ničlo. Temu primerno je rastlinstvo dokaj revno, zemeljski pridelki pa pičli.

* * *

Že od 17. stoletja je bila Kamčatka kakor druge krajine Sibirije pod ruskim carstvom. Peter Veliki je bežal, ko ga je premagal Karel XII., in dejal, da se bo umaknil, če treba, skozi do Kamčatke. Ker je Kamčatka na skrajnem koncu Sibirije, stran od velikih prometnih cest, zlasti še od transsibirske železnice, privabi Kamčatka v nasprotju z drugimi deželami ruske Azije le majhno število naseljencev. Dandanes jo še malo poznamo. Prav redki so bili do sedaj potniki, ki bi se bili upali v notranjost polotoka Kamčadalcev.

Nedavno je tja odpotoval neki švedski raziskovalec, Sten Bergman, z ženo, ki je tako bila prva raziskovalka severnih krajin, in še s štirimi rojaki. Bergmanova odprava je prebila nad tri leta v Kamčatki; tako so oni z izjemo nekoliko Rusov, ki tam prebivajo, bili edini Evropejci, ki so živeli dalje časa v tej zemlji. Pravkar so se vrnili v Švedsko in priobčili spis svojega potovanja (A travers le Kamtchatka). Zdi se nam zanimiv pregled tega potovanja, zato jim sledimo v krajine, ki bi zaslužile ime »Zemlja velikega belega molka«.

* * *

Najkrajša pot iz Švedske v Kamčatko bi bila transsibirska železnica. Toda politični dogodki niso dopustili Bergmanovi odpravi, da bi se je poslužili; napraviti so morali velik ovinek okrog starega sveta, skozi Baltiško

morje, Severno morje, Atlantsko in Sredozemsko morje, skozi Sueški prekop, Indijski ocean in preko Japonske.

V Hakodateju, najvažnejšem mestu otoka Yeso, so naleteli na neki šoner*), ki je bil namenjen proti Kamčatki.

Že začetek potovanja je bil slab. Ladja je komaj nastopila pot, ko je nasedla na čereh. Morali so se izkrcati in več kakor en mesec so morali živeti na severovzhodu težko življenje kot brodolomci. Slednjič se je pojavil parobrod, ki jih je sprejel in odpeljal v Petropavlovsk, glavno mesto Kamčatke, ki se razprostira ob čudovitem zalivu Avače, enem izmed najlepših krajev vzhodne Azije, in ki je imel biti izhodišče za njihovo dolgo potovanje v notranjost polotoka. Dasi se bahavo naziva glavno mesto in četudi je edino resnično mesto v krajini, ni Petropavlovsk pravzaprav nič drugega ko precej skromen trg. Po svojem notranjem videzu, pravi Bergman, predstavlja nekaj srednjega med malim ruskim mestom in mestom iskalcev zlata novega sveta.

Hišice, ki sestavljajo mesto, kažejo, ko da bi bile na slepo srečo razmetane ob treh ulicah. Z izjemo velike ulice, ki ima nekak videz civilizacije, je ostali del mesta sestavljen iz hiš in neopredeljivih bajt, ki so zgrajene iz starih zabojev od konzerv, iz koncev desak in drugih čudnih reči. Ti preprosti domovi si delijo ostali prazen prostor s smetišči in njivami s krompirjem. Če nanese slučaj človeka ponoči v eno takih koč, se ne zdi redko, da se spotakne, preden pride do gospodarja, obakega predstavnika prašičje družine, ki pokojno spi v veži. Teh domačih živali je v Petropavlovsku dovolj in zato dajejo mestu poseben pečat. V vsej prostosti lepo pohajkujejo po ulicah ter iščejo svojo hrano po smetiščih ali na polju. Od časa do časa kak tak ščetinar brez sledu izgine, ker je srečal kekega psa, ki je ušel iz vprege sani, ali pa kako usmiljeno, gostoljubno dušo.

Edina cesta, ki ima vsaj malo evropski videz, je velika ulica, kjer so najvažnejše trgovine.

Večino trgovin vodijo Kitajci. Je pa tudi nekaj japonskih in ruskih trgovcev in en Amerikanec. V isti ulici so tudi poštni in brzojavni urad, ki zaposluje osebje 15 ljudi, dasi pošta, ki jo vozi ladja, ne prispe v mesto več ko dva ali trikrat na leto, dalje cerkev, ne daleč stran občinski dom, kjer se vrše gromke politične razprave in najbolj različne zabave, kakor plesi, kinematografske predstave itd. Če še dostavimo japonski brivski salon, smo si ogledali najizrazitejše naprave mestnega središča.

Na vzhodu se nahajajo upravna poslopja, ki so vsa zgrajena po enakem vzoru: sive dvonadstropne hiše, pokrite s črno pločevino. Edinole hiša nekdanjega poglavarja se razlikuje od drugih po tem, da ima ob vsaki strani vhoda en top.

Na isti strani, toda malo bolj izven mesta, je radijska telegrafska postaja, ki je v dolgih zimskih mesecih edina vez Petropavlovska z ostalim svetom.

V Petropavlovsku so si Bergman in tovariši preskrbeli sani, pse in živila, in ko so si iznova najeli majhno ladjo, so se odpeljali ob vzhodni obali ter pristali v ustju reke Kamčatke, v Ust Kamčatki, ki so na obzorju zazrli gmoto veličastnega velikana, vulkana Ključeva.

Tam so morali preživeti zimo in prenašati »purge«, to se pravi viharje, ki nosijo skozi ozračje sneg, droban ko moko, ob 15 do 20 stopinjah pod ničlo. Od Ustja Kamčatke so se napotili na saneh na svoje prvo veliko potovanje za raziskavo notranjosti Kamčatke. Prepotovati bi morali preko 800 km skozi

*) Šoner je lahka jadnica z dvema jamboroma.

neznane krajine. Tedaj je bil konec februarja. Pogumno so šli na pot, zakaj izborna vprega psov, vrlih živali, za katere je kazal Bergman posebno priznanje, je hitro vlekla težko natovorjene sani po zmrzlem snegu. Le malokdaj so potovali brez nezgode. Največkrat so morali potovati skozi snežne viharje in se boriti, da so pod debelo belo odejo vedno iznova iskali sledi. Na srečo jih je vedla pot mimo nekaterih naselbin. V vsaki od teh so dobili lahko vsaj prehrane in zavetje, zakaj prebivalci Kamčatke so sicer robati, a gostoljubni. Vsekakor pa je zavetje in prehrana kaj preprosta. Kotiček v koči, kjer se razprostre spalna vreča iz kože severnega jelena ali ovce, potem pa kos lososa, pečenega na medvedji masti, par skodelic čaja, to je vse.

Kamčadalci imajo svoje navade: četudi človek ne namerava prebiti noči pri njih in se ustavi le za nekaj ur ali hipov v njihovi koči, mu ponudijo par skodelic vročega okrepčujočega čaja. Kadar odprava ni prišla do vasi, so si postavili šotor, ki je bogato prevešen s kožami in kjer si kurijo v prenosljivi pečki.

Krajina, skozi katero so potovali, je bila skoraj brez rastlinstva. Povsod bela stepa, tundra, iz katere se je le tu pa tam dvigala kaka skupina črnih jelš ali vrbovja. Nad njimi so poletavale divje race in veliki beli labodi. Ko so se bližali jugu, so se jele pojavljati breze in macesni, pričeli so se kazati ptiči, posebne pegaste sove in žolne. Skozi jase so pa venomer lahko videli vladarja krajine, mogočni Ključev.

Potniki so potovali skozi Kliči, veliko tržišče kož, kjer se gomilijo kože vider, soboljev in lisic, in ki jih prihajajo nakupovat ameriški trgovci, da jih prevažajo v Seattle in San-Francisco.

Lov zaradi kož, zlasti soboljevih, je najljubši opravek prebivalcev.

»Lovci,« opisuje Bergman, »odidejo ob svitu. Sobolj je nočna žival, ki ob prav zgodnji uri konča svoj lov na zajce, krte in ptiče, ki so mu hrana. Najprej je treba najti njegovo sled. Čestokrat se dogodi, da blodijo lovci več dni sem ter tja, ne da bi našli najmanjšo sled. Ako imajo srečo, najdejo v snegu široke sledove, ki so podobni lisičjim; psi, ki so dotlej precej otožno prenašali mreže za sobolje, so zdajci vsi v ognju. Čim so osvobojeni bremena, se lotijo zasledovanja, radostno mahaje z repi.

Kamčadalci se ustavijo, se posvetujejo trenotek o smeri, ki jo je ubral »soboliška« in potem sledijo svojim psom.

Iznenada se začuje iz daljave pasji lajež. Ustavijo se, prisluhnejo, potem pa uberejo v smeri laježa. Krog zvrnjenega starega drevesa vsi besno lajajo, z vso vnemo razgrebajo sneg in urno mahajo z repi; vidi se, da so pri svoji stroki in zato nestrpno pričakujejo prihoda svojih gospodarjev.

Ko prispejo lovci, pomirijo pse, pregledajo tisto mesto in se večje porazgovorijo o primernem postopku. Sobolj se je skril pod deblom in najbrže potuhnil notri v kaki votlini. Uspeh bojnega posveta je, da razgrnejo mrežo okrog drevesa s tem, da zasadijo kolce, ki se držijo mreže, v sneg; tako je čez par minut drevo docela obdano z ograjo. Eden izmed lovcev se postavi na prežo, dočim njegov tovariš, ki mu sledijo psi, izkopavajo sneg z lopatico, pri tem pa vsak čas udarja po deblu.

Zdajci pride sobolj iz svojega skrivališča in ko blisk napravi en ali dva skoka, psi pa za njim. Ker je zaslepljen od nenadne svetlobe, se vrže s povešeno glavo v mrežo, odtod pa psom med zobe. Če bi ti bili navadni psi, kakor jih uporabljajo za vprego sani, bi odbrzeli s svojim plenom, da bi ga

potem mirno v kakem kotu pohrustali. Lovski psi se pa zadovoljijo, da žival umore, ne da bi se zanjo menili, ko je njih naloga opravljena.

Lovci potem sobolja oderejo, zvijejo in zložijo mrežo, in če ni že prepozno, odidejo iskat novih sledov.«

Lovci niso izgubili svojega časa, kajti soboljeva koža stane 100 do 300 zlatih rubljev.

Od Kličija pa do Petropavlovka so potniki prevozili brez nezgode, spotoma so pa še spoznali »kislo«, to je lososova mečkanina, ki jo pripravljajo tako, da ribo zakopljejo v zemljo in jo puste gniti. To je hrana za pse; psi Bergmanove odprave, veliki sladokusci, so se morali, hočeš nočeš, tej hrani privaditi.

* * *

Takšno je bilo prvo potovanje. Po nekoliko mesecih počitka v Petropavlovsku so se Bergman in njegovi tovariši odpravili v drugič na pot v še manj znane predele: na sever polotoka, kjer so nameravali prebiti nekaj časa med tamošnjimi zelo malo znanimi prebivalci Koriaki in Lamuti.

Bila je to zelo naporna pot. Osrednji in severni predeli Kamčatke so zelo težko dostopni, pa naj je katerikoli letni čas. Poleti so velike zapreke hudourniki, močvirja, neprehodna goščavja, skozi katera se da utirati pot le s sekiro. Pozimi, ko so močvirja pokrita z ledom in hudourniki zamrznjeni, je potovanje v neki meri olajšano, zato pa je v tem letnem času treba misliti na grozovite snežne viharje, ki metejo z vrhov po strmih pobočjih in tako tvorijo velike ovire. Slednjič je k temu treba prišteti še dejstvo, da so Lamuti stalno na potovanju in radi tega težko pristopni. Bergman in njegovi pomočniki se kljub vsemu niso plašili na svojih saneh poti, ki jih je vodila kakih 2000 km skozi neznane krajine.

To potovanje je bilo še bolj naporno kakor prejšnje. Komaj so odpotovali, je živo srebro v toplomeru padlo na 36 in celo na 40 stopinj pod ničlo. Na vso srečo so naleteli v bližini prvih vasi, kjer so se ustavili, na tople vrelce, v katerih izvira voda, kakih 40 stopinj vroča. Naši raziskovalci so si tam privoščili razkošno kopelj, ki jih je tako založila z novo zalogo toplote.

Po drugem tednu potovanja so prispeli v neko vas, kjer so slavili Božič, zakaj Kamčadalci v notranjosti so kristjani in Božič je za njih največji praznik. Na tak dan obišče duhovnik vse rodbine vasi; vsakdo mu ponudi čašo čaja, v katerem je rojstvu na čast polovica žganja. Dva obeda tega dne sestojita ne samo iz gnilega lososa, marveč iz ovčjega mesa, divjega petelina, postrvi in obilice drugih slastnih jedil, ki jim prilivajo 90odstoten japonski alkohol, razredčen z vodo. Ko se nasitijo, se lotijo čaja in kolačev, potem pa še slaštic.

En del Kamčadalcov ima prav poseben način kristjanstva. Večji del prebivalcev v notranjosti, zlasti Lamuti, se na čuden način družijo z vero šamanov*). Najstarejši vaški veljaki najprej molijo svete ikone, se mnogokrat prekrizajo, potem se pa prav nič ne pomišljajo, klicati duhove; za ta namen se oblečejo v praznjo obleko, ki jo tvori nekaka vrhnja srajca iz kožuhovine, pošita z biseri in barvanimi jermenčki, in kučma, od katere vise krog in krog kožnate vezene rese, da popolnoma zakrijejo oči. Potem začno na vso moč tolči z rokami na čarobni boben, ki ga po njih mišljenju ubogajo peklenski duhovi.

*) Šarmani so duhovniki čarovniki.

Bergman in njegovi tovariši so nekaj časa živeli življenje Lamutov, ki so lovci in rejci severnih jelenov. Ne malokdaj je najti pri njih črede jelenov, ki jih imajo po par tisoč glav. Njih sosedje Koriaki imajo navadno črede po 4 do 5 tisoč glav.

Severni jelen jim daje meso in največji del krzna, v katero se oblačijo. Vsa oblačila so iz jelenove kože, le kučme ne. Kučme so največkrat iz rosomahove**) kože ali pa pasje, kdor pa hoče biti prav razkošen, jo ima iz vidrine kože. Poletna oblačila pa so narejena iz tankega krzna divje koze. Lamuti imajo kožuhe, nasprotno od Koriakov, spredaj odprte, tako da zelo, vsaj moški, sličiijo našim moškim suknjam.

S temi priprostimi sredstvi znajo žene skrojiti zase in za može prav bleščeča oblačila. Kožuhe pobarvajo, največkrat rdeče, z rastlinskimi barvili in jih obšijejo z biseri in steklenimi drobnarijami. Stare čestitljive Lamutke so tako ničemurne, da celo mošnjico za tobak prevezejo z biseri. Zakaj te kadijo prav tako kakor moški, in pipa, čistilka za pipo, dolga bakrena igla, in že omenjena mošnjica bingljajo na pasu poleg kleščic za ruvanje sivih las, ki je nepogrešljiva priprava za njih nego. Vsa ničemurnost pa ne ovira Lamutov in prav tako ne njihovih sosedov Koriakov, da bi ne bili ostudno umazani. Nikdar se ne umivajo in bivanje v njihovi koči ni zelo prijetna reč. Pogosto so raziskovalci prebili rajši pod milim nebom ko v teh kočah. Ko je ob neki priliki Bergman prijateljsko pograbil enega svojih gostiteljev, s katerim je sklenil prijateljske vezi, zaradi pomanjkanja snage, mu je ta mirnodušno odvrnil, da se včasih dogodi, posebno poleti, ko je sonce precej toplo, da si gredo telo posvežit v kako reko. Ker so morali v vsaki vasi kot častni gostje popiti par skodelic čaja, skodelic, ki jih nikoli ne umivajo, so bili želodci Švedov postavljeni na trdo preizkušnjo.

* * *

Ko so prebivali več mesecev pri Lamutih, so se raziskovalci napotili še k sosedom Koriakom, kasneje pa h Kamčadalcem na zapadni strani. Radi tega so morali preko še ne raziskanih gora v osredju polotoka in prekoračiti vrh Jelovko, strah vseh urojencev, ker na njej neprestano divjajo snežni viharji. Prav posebno težak je bil sestop z gore po zmrzlem snegu; dvajsetkrat je le malo manjkalo, da ni vihar prevrnil sani. Končno so le prispeli do Kamčadalcev na zapadnem delu, to je k revnemu rodu, ki ga je bolezen zelo zredčila in ki bodo kmalu izumrli. Njih kože dosegajo višek umazanosti. V neki vasi so se porazgovorili s 106 let starim starcem, ki se je bridko pritoževal o slabih časih. Napredek, ki so ga prinesli Evropci, je starec pripoznal, je rodil dosti dobrega, zato pa je uničil pokoj in mir minulih časov. Zares nepredvidene težave v teh zapuščenih krajinah!

Bergman, Halten, njih tovariši in spremljevalci so slednjič spet prispeli v Petropavlovsk, potem pa v Švedsko po 2700 km dolgem potovanju, potovanju, ki je edinstveno v zapiskih zemljepisne vede in v katerem so narodopisne, rastlinske in živalske študije odprave imele izreden uspeh.

**) Rosomah je žival mačje vrste.

RES JE!

»Ali veš Janezek, kaj se zgodi z otrokom, ki se zlaže?«

»Vem! Na železnici se pelja za polovično voznino.«

TUDI NEKAJ.

»Slišite, kaj pa bo vaš sin, ko bo dokončal studij?«

»Hm, starček.«

JOŠ BRINAR

PAVLIHA IN NJEGOV VSELE PUSLOVŠČINE

O ŽERJAVJIH KRAKIH IN O DRAGOCENIH KAMNIH.

Neke nedelje dopoldne, ko je bil kralj Matjaž s svojimi dvorjaniki v cerkvi, je začutil Pavliha hudo lakoto; zato se je zmuzal v kuhinjo, da bi ovohal in izmeknil kaj za pod zob. Kuhar je prav takrat pekel fazane in tolstega žerjava, in slasten vonj je Pavliho prijetno ščegetal v nos; zategadelj je nagovarjal kuharja, naj bi pokusila pečenih ptičev, ki najlepše dišijo kar vroči iz ponve.

»Res je to, ljubi Pavliha,« je dejal kuhar, »pa kaj, ko se ne sme nihče dotakniti jedi, preden je ni kralj okusil.«

»Daj mi vsaj žerjavovo bedro, mojster cvrk, da bom lažje čakal!«

»Prav zares, da ne smem,« se je kuhar otepal, »naš milostni kralj bi me spodil iz službe, ako mu prinesem načetega ptiča na mizo. Vzemi si sam, če že hočeš, pa tudi krivdo in kazen sprejmi náse!«

Pavliha je zgrabil nož in je odrezal žerjavu bedro; nato si je dal prinesiti še polič vina, in prigrizujoč bel kruh, se je mastil s slastnim obedom.

Ko je kralj sedel za mizo ter so prinesli pečenega žerjava, je ležal ptič na ranjeni plati. A kralj je vendarle opazil in je vprašal: »Kje pa je ostalo drugo bedro?«

Kuhar se je ustrašil, da mu je kar sapo zaprlo. Že je hotel kralj svojo jezo nanj izliti; kar se je sklonil Pavliha, stoječ za kraljevim sedežem, in je pošepetal kralju na uho: »Milostni gospod, nikarte se radi tega jeziti; saj imajo žerjavi le po eno nogo! Po obedu, oj kralj, Vam hočem to dokazati!«

Kralj se je dal potolažiti, a Pavliha je spretno obrnil govor na druge reči. Za mizo je namreč sedel tudi vitez bogataš; denarja je imel ko toče, a pri vsem tem je bil veliko teslo. Tudi na današnje pojedino je prišel vitez ves odičen z dragulji in biseri; dragoceno kamenje, ki mu je krasilo oblačila, je bilo nepopisne lepote in vrednote.

»Plemeniti gospod,« je ogovoril Pavliha viteza, »koliko neki je vreden takle kamen, če bi ga kupil med brati?«

»Tristo cekinov pač, ti norec!«

»A onile?«

»Šest sto cekinov.«

»Tak ste Vi v Vašem oblačilu več tisoč cekinov vredni, kaj ne, plemeniti gospod?«

»Kakopak, ti bedak!«

»A povejte mi vendar, gospod vitez, kakšnih koristi in koliko dohodkov Vam prinašajo vsi ti kamni, ki jih nosite na sebi?«

»Nič, prismuk ti neumni; stanejo samo veliko denarja, a koristi ne prinašajo nobene!«

»Potem pa vem jaz za boljši nakit; poznam dva dragocena kamna, ki prinašata na leto vsak po tristo srebrnikov.«

»No, ta dva kamna bi si rad ogledal!« je vzkliknil plemič, nejeverno odkimavajoč.

»Pa dobro! Če Vam je prav, milostni gospod, pa Vam ju po obedu pokažem.«

Tudi kralj Matjaž je bil s tem zadovoljen, in po končanem obedu je Pavliha odvedel dvorsko gospodo ven na plano, kjer se je stekal potok v obširen ribnik. Tam je pokazal vitezu bogatašu mlin, v katerem sta se vrtela dva mlinska kamna. »Lejte, gospod vitez,« je dejal Pavliha, kazoč na mlinska kamna, »ta dva zaslužita na leto šest sto srebrnikov; to sta pač najdragocenejša kamna!« —

Gizdavemu vitezu in njegovim prijateljem se je odgovor pokadil pod nos. A kralj Matjaž je stopil zdaj tik k Pavlihi in ga vprašal: »Pri obedu si mi obljubil, ti burkež, da mi dokažeš, da imajo žerjavi le po en krak. No, kako je s to trditvijo?«

»To Vam pri priči pokažem, milostni kralj!« je odgovoril Pavliha in je pokazal na travnik onstran ribnika, kjer je stalo kakih trideset, štirideset žerjavov, seveda vsi na eni nogi, kakor je pač že navada teh ptičev. »Lejte, milostni gospod, da imajo žerjavi res le po eno nogo!«

Kralj je tlesnil z dlanmi, tako da so se žerjavi splašili, iztegnili vratove in odleteli, moleč pri tem oba svoja kraka daleč od sebe.

»Ej, mojster Pavliha,« je vprašal kralj zasmehljivo, »ali vidiš zdaj, da ima vsak žerjav dve nogi?«

»Milostni kralj,« je odvrnil Pavliha, »ako bi bili danes pri obedu tlesnili takole z dlanmi, bi bil žerjav na mizi gotovo pomolil tudi svoj drugi krak, a najbrže bi bil tudi odletel, kakor sedaj tile s travnika.«

KRALJ MATJAŽEV KONJ POGINE.

Pavliha je veliko let preživel na dvoru kralja Matjaža, in četudi mu je bilo to življenje povšeči, se mu je vendar oglašalo staro veselje do potovanja in pohajkovanja. Vedno gorečnejša želja ga je obhajala, da bi spet kolovratil križem sveta; toda dobil ni nobene prave pretveze, da bi poprosil svojega gospoda za dopust.

Kralj Matjaž pa je imel konja, ki mu je bil tako mil in drag, da je nekajkrat dejal: »Ne vem, kaj počnem, če mi ta konj pogine! A to pa rečem, da dam obesti tistega, ki mi sporoči njegovo smrt!«

In zgodilo se je, da je konj res poginil; a nihče si ni upal, da bi o tem obvestil kralja. Končno se je Pavliha ojunčil in, stopivši pred kralja, je vzkliknil, hlipajoč od solz: »Oh, milostni moj kralj, Vaš ubogi konj! Oh, ubogi konj! Še sinoči je bil tako — —« Tu se mu je zagatilo v grlu, in prestrašeni kralj mu je prestrigel besedo: »Mar je poginil? O kajpak, mrtev je; saj ni treba praviti!«

»Oj, milostni kralj,« je nadaljeval Pavliha, še glasneje ihtoč, »saj to še ni najhujše!«

»No, kaj pa še?« se je začudil kralj.

»Ojoj, sami sebe morate dati obesiti; zakaj, Vi sami ste prvi izrekli nesrečne besede, da je Vaš dobri konjiček mrtev. Jaz vsaj tega nisem izustil!«

Kralj je bil zelo žalosten in pobit, ker je izgubil svojega ljubega konja; zato ga je še bolj razkačila nesramna predrznost Pavlihe, ki si ga upa pošiljat na vešala. Navsezadnje pa je le tudi kralja posilil smeh, ko je pomislil, kako premeteno jo je pretkani burkež zvil, da mu je po ovinkih oznanil konjevo smrt.

Ker pa so Pavlihove burkarije le že presedale kralju Matjažu, se ga je hotel na lepem odkrižati. Prav takrat se je odpravljalo kraljevo odposlanstvo globoko dol v Turčijo, da prinese Hasan paši resna in besna sporočila. Te priložnosti se je kralj poslužil in je velel: »Dostikrat si že pokazal, mojster Pavliha, kako znaš grenke zdravilne kroglice s slaščico potrositi. Pa se pridruži zdaj mojemu odposlanstvu na Turško in osladi grenko vsebino sporočila širokohlačarju, Hasan paši!«

Tako je dobil Pavliha od svojega kraljevskega gospodarja dopust, ki si ga je želel že davno. Odposlanstvo je prebrodilo široko Donavo, a kralj Matjaž je upal, da vsaj malko pozabi na preljubega konja, preden se Pavliha vrne iz globoke Turčije.

ŠAREC Z ZLATIMI PODKVAMI.

Pavliha je na povelje kralja Matjaža odpotoval v globoko Turčijo k Hasan paši; a burkežev sloves se je bil že davno pred njegovim prihodom razširil po deželi. Zakaj po vseh knežjih dvorih je šel glas o Pavlihovih burkastih pustolovščinah, in marsikateri car in kralj bi bil dal, ne vem kaj, če bi bil mogel zvabiti zabavnega norčaka na svoj dvor.

Tudi Hasan paša je bil tak mogočnjak, ki se je kaj rad pošalil in pozabaval. Imel pa je navado, da je ob koncu vsakega veselega dne vzkliknil: »Saj bo jutri tudi še sonce sijalo!«

Ko je Pavliha z odposlanstvom prispel v turški ostrog, se je paša zelo razveselil slovitega burkeža ter ga je pozval, naj splete kako zabavno pustolovščino.

Pavliha se ni dolgo pomišljal in je dejal: »Zakaj pa ne, saj zadrega se kar sama zonéga! A najpoprej: ali bi hoteli dati mojega šarca kar najbolje podkovati, milostni paša?«

»I kakopak, mojster Pavliha, z najboljšimi podkvami, seveda!« je pritrdil Hasan paša.

Pavliha ga je vprašal na to, če se sme na njegove besede zanesti.

»Seveda bom mož-beseda,« je dejal paša, »kar ti obljubim, mojster Pavliha, to drži, kakor bi s klinom pribil in s trto povezal!«

Pavliha je odjezdil k zlatoklêpu, pa je dal svojega konja z zlatimi podkvami podkovati in s srebrnimi žreblji zakovati. Nato je stopil pred Hasan pašo, rekoč: »Moj konjič je dobil novo obutev, milostni paša; rečite jo plačati!«

Paša je ukazal svojemu pisarju, naj gre poplačat dolg k podkovaču. In Pavliha je odvedel pisarja k zlatoklêpu, ki je zahteval sto zlatih turških lir za svoje delo. A pisar ni hotel plačati tolike vsote za podkovanje, ampak se je šel pritožiti paši radi nesramne terjatve.

»Mojster Pavliha, kakšno drago podkovanje pa ste dali narediti vašemu šarcu?« je vprašal Hasan paša. »Ako bi dal vse naše konje tako podkovati, bi zabil in zapravlil vso deželo.«

»Milostni gospod,« je odgovoril Pavliha, »za najboljše podkove ni to prevelika vsota; bogme, saj je moj šarec podkovan z zlatimi podkvami in s srebrnimi podkovčniki!«

»Oho, tako se pa nisva zmenila!« je vzrožil Hasan paša.

»Milostni gospod, saj ste sami rekli, da smem izbrati najboljše podkve, pa da ste mož, ki ne požre svoje besede. A zdi se mi tudi, da ni boljših podkov kot so zlate in srebrne!«

Hasan paša je pogoltnil jezico, se nasmehnil in dejal: »Pavliha, vi ste mi zrel tič, ki vse tako naredi, kakor se mu veli!« In plačal je sto zlatih lir;

toda tokrat ni ponovil po stari navadi: »Jutri bo tudi še solnce sijalo!«, a tudi skominalo ga ni več po pustolovščinah burkeža Pavlihe.

PAVLIHOVA OPOROKA.

Odposlanstvo kralja Matjaža je opravilo svoje narodne posle pri Hasan paši ter se je odpravilo domov preko široke Donave. Pavlihi pa je uplahnilo veselje, da bi z njimi vred predrožil kalne valove, češ, čemu bi rinil v vodo, ko se ne moreš oprijeti varnih držajev! Zato je sezul svojemu šarcu zlate opanke, ga dal podkovati s trdim železom pa je odjezdil ob Savi navzgor proti ljubi svoji Slovenski krajini.

Prijezdilvi v svoj domači kraj, na prisončno Sladko goro, ga je napadla huda bolezen in ga položila v posteljo. Od vseh strani so prihajali znani in neznani ljudje, stari in mladi, da bi videli Pavliho in zvedeli, kako mu gre. Kar kljuko so si podajali, tolažec ga in mu želeč, da bi kmalu okreval. In je pristopil starešina sladkogorski k bolnikovi postelji ter vprašal: »Ako še česa želite, mojster Pavliha, le kar povejte!«

»Oj, želim si res še nekaj,« je odgovoril Pavliha, obrnivši se k vsem, ki so stali ob postelji; »če le boste moji želji ustregli?«

Vsi navzoči so obljubili, da radi ustrežejo njegovi želji. Nato je dejal Pavliha: »Dobro torej in hvala vam! A moja zadnja in edina želja je, da se skidate iz sobe ter se spravite domov, mene pa pustite, da umrem sam!«

Ker se je Pavlihi bolezen čezdalje na slabše obračala, je napravil oporoko, razdelivši premoženje na tri dele. En del je zapustil svojim prijateljem, drugega občinskim očetom soseske sladkogorske in tretjega domačemu župniku s pogojem, da naj ga, kadar ga Bog k sebi pokliče, pokopljejo na blagoslovljeni zemlji in darujejo maše za pokoj njegove duše. Štiri tedne po njegovi smrti naj potem prijatelji, občinski očetje in župnik vsi skupaj odpro skrinjo, močno s ključavnicami okovarjeno, pa naj lepo zdušno porazdele dediščino, ki jo dobijo v njej.

Dediči so verno poslušali oporoko, in Pavliha je izdihnil.

Veliko ljudstva se je nagnetlo na dan pogreba, in sleherni bi se bil rad priril najbliže h grobu. Položili so rakev na dve vrvi ter jo polagoma spuščali v jamo. Pa se je pretrgala vrv, privezana ob nogah, tako da je rakev zdrknila s spodnjim koncem naprej v globočino ter se je Pavliha v rakvi postavil pokonci.

Ljudje, stoječi ob jami, so dejali: »Pustite ga, naj le stoji! Čudak je bil za živa, po čudaški stoječ naj počiva v grobu!«

Tako so zasuli jamo ter so pustili, da je mrlič stal pokonci v grobu. A na gomilo so postavili kamenit spomenik, ki so vanj vsekali naslednji napis:

Pod totim kamnom s t o j i pokopan
Pavliha, vsemu svetu znan,
Norcepas, nikoli ugnan.

Ko so bili minili štirje tedni po Pavlihovi smrti, so se zbrali njegovi prijatelji, župnik in občinski očetje, da odpro zaklenjeno skrinjo in si zdušno razdelé dediščino.

Ko so odklenili ključavnice in odprli pokrov, niso dobili v skrinji drugega nego samo — kamenje. Dediči so debelo pogledali drug drugega ter se hudo

razjezili. Župnik je mislil: »Občinski očetje so imeli skrinjo shranjeno, pa so skrivaj odprli ključavnice, se polastili zaklada pa skrinjo spet zaklenili.«

Občinski očetje so si šušljali: »Priatelji rajnikovi so ukradli zaklad, ko je Pavliha umiral v postelji, ter so nasuli kamenja v skrinjo.«

A prijatelji so dejali: »Župnik se je na skrivnem polakomnil zaklada, ko se je Pavliha spovedoval ter je bil samodrug z njih v izbi.«

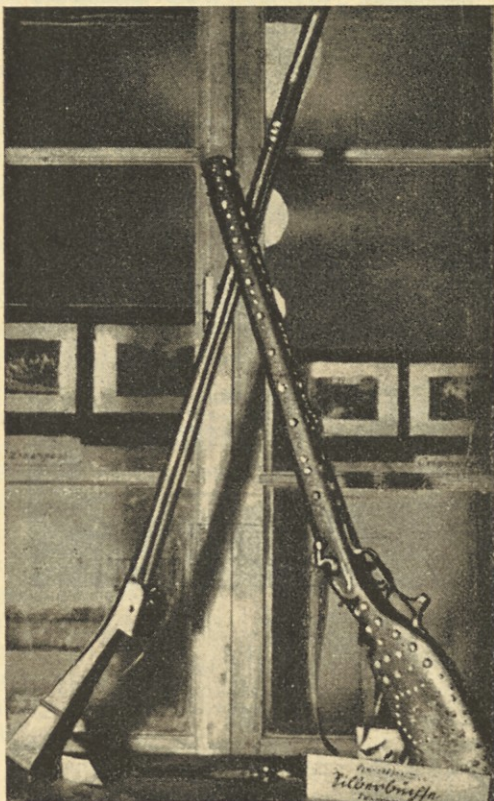
Dediči so se razšli razočarani in jezni; zakaj nihče ni zvedel, da je Pavliha pustil vse svoje premoženje in imenje na dvoru kralja Matjaža. V votlini pod Bočem, kjer spi kralj Matjaž in njegova vojska, je spravljn tudi zaklad burkeža Pavlihe, in se ga polasté nekoč srečni dediči s Sladke gore.

E. KAPUS:

PO OLD SHATTERHANDOVIH STOPINJAH

Najbrž si že čital čudovite Old Shatterhandove doživljaje. Nešteto jih je. Ob njih si pozabil na kosilo, na spanje in še posebno na šolo. Preprosto in zabavno pripoveduje Karl May. Njegovi potopisi so zanimivi. Danes te pelje v staro Ameriko, v dobo, ko je bila pravica puške in samokresa, drugič ti razkazuje skrivnostni Orient, zdaj v sijaju zdaj v revščini. Vodi te v dežele lepega juga, med prebivalce glasbe in plesa. Povsod so dobri in slabi ljudje. Old Shatterhand je stal vedno na strani ponižanih in dobrih. Sovražil je razuzdane in ničvredne capine, kot jih sovražiš ti. Rad je imel človeka, mogel pa ni njegove sebičnosti in hinavščine. Z gnusom je gledal pijanca, zmožnega

vsega zla. Ljubil je poštenost in odkritost in zato je našel na vseh koncih zemlje sovražnike. Vsak list knjige ti je bil dragocen. Našel si svoji duši hrano in po glavi so ti brzeli čudni načrti. Živel si v čudnem svetu, med ljudmi, katerim moraš mnogo dati, kajti njih srce je prazno.

Vinnetouova »srebrenica«
in Old Shatterhandova repetirka.

Ko je bil Karl May star 50 let, je bil na višku svoje slave. Takrat so verjeli v resničnost opisanih pustolovščin. Slavili so ga. Po desetih letih so se razširili glasovi, da ni nikoli prestopil nemške meje. Tokrat so ga obrekovali. Ljudje z enim mahom pretvorijo blesk v blato. Slava je svetla kakor sonce in mrzla kot led. Usodno pa je, da ta svetla pena plava, kot hočejo ljudje. Karl May je čutil, da mora nasiti radovedne množice. Obljubil je bil, da napiše svoj življenjepis, v katerem bodo popisana vsa številna potovanja. Toda prav takrat je prišla tiha bela žena ter upihnila ogorek njegove sveče. Mož je bil star 70 let.

Iskalci resnice so ostali brez prave hrane. Svetovna vojna je mnogo zagrebla. Niso obupali. Iskali so dalje in našli to in ono. Mnogo je pripomogel edinstveni Karl Mayev muzej pri Dresdenu. Stvari, ki so bile v tvojih sanjah, so tam! Tu visita skalp belokožca in nož, tam leži »mirovna pipa«. Na tej strani leži »medicinski mošnjček«, na drugi tomohavk. Pri oknu sloni slavna Vinnetouova »srebrenica«. Kaj bi dal, da

bi jo smel videti in prijeti? Nje se tišči čudovita Old Shatterhandova repetirka. Brez nje bi težko ušel smrti v krajih, kjer se je rumeno zlato spreminjalo v smodnik in svinec. Pod njima leži legendarni samokres, neštetokrat je rešil tovariše nevarnosti. Od Hadži Helefove »pisarne na sedlu« do pristne vode iz Jordana najdeš tam. Mnogo tega je Karl May nabral na potovanjih, drugo je kupil, želeč popolne zbirke.

Kljub resnim poizkusom do danes ni uspelo razčistiti vse podrobnosti Karl Mayevih potovanj. Kar tiče bivanja na divjem zapadu, je dokazana vožnja v Ameriko leta 1908. Z ženo je razgledal pokrajino Velikih Jezer. Sam je potoval v Kolorado in Arizono, pokrajino plemena Apačev. Takrat je bil star 66 let. Hotel je videti še enkrat deželo, kjer je doživel toliko lepega in grdega. Tudi težko življenje in gorje vidiš nekoč s svetlimi očmi. Rdečkožci so ga pozdravili kot izgubljenega sina. Čutili so, da je prišel belec, ki jim ni storil žalega ne z dejanjem ne z besedo.

Domnevajo, da je šel Karl May čez veliko lužo v letu 1862. Imel je za seboj dvajset cvetočih pomladi. V Severnih državah je bil časopisni poročevalec in privatni detektiv. Tako je došel v St. Louis, kjer je postal hišni učitelj. Tu je spoznal nekega nemškega gozdarja, ki je v letu 1848. pobegnil iz Nemčije in tam postal odličen zapadnjak. Bila sta dobra prijatelja. Prijetna toplota se razliva po človeku, ko v tujini sreča svojega zemljaka in ž njim lahko kramlja tako prav po domače. Človek čuti bližino svojih koč in zelenih livad, v srce pa plava milo se glaseča pesem domačih logov.

Sprejel je mesto geometra pri družbi, ki je polagala železniške tračnice po zemlji Indijancev. Nihče jih ni prosil dovoljenja. Beli človek je kradel gozdove, širne stepe in zlato ljudem, ki so ljubili svojo zemljo kakor mi vsi. Če je pa le moral plačati krasoto prirode, tedaj je plačal s svincem in — z žganjem. V ta vrvež je prišel Karl May. Tu se pričenjajo pustolovščine, katere je kasneje popisal v »Vinnétou«. Razumeti moraš, da je marsikaj izmišljeno, toda tudi mnogo zamolčano.

Dvomljivo je, da bi bil kedaj v Južni Ameriki, kar potrjuje tudi to, da sam nikoli ni govoril o čem sličnem. Bil je v splošnem molčeč človek. Vseh krajev in ljudi, katere je v svojih knjigah opisal, ni videl in srečal. Toda nepobitna resnica je, da je prepotoval precejšen kos zemlje. Mnogo veselja in žalosti je videl, zato je vedel, kakšen je svet in njegovi prebivalci.

POD ŠOTORI

Popotnik s Triglava, ki hitiš z vrhov v Bohinjsko dolino, nikar je ne uberi po strmi poti čez Komarčo, ampak zavij pri Sedmerih jezerih na levo okrog grebena — in ne bo ti žal! Tudi jaz sem dolgo uporabljal kratko a naporno pot čez strme pečine, tudi meni je kakor marsikomu skakala vsebina želodca do vratu, če sem količkaj pospešil korak. Pa sem popolnoma slučajno nasedel nekemu pastirju, ki je prignal svoje repe tja gori na sočno pašo. Dejal mi je, da je pot prav lepa in zložna. Tako sem krenil pri rdeči tabli z belim napisom: »Ovčarija — Planina pri Jezeru — St. Fužina« na levo. Mislim sem si: »E, če priznava tudi SPD to pot, bom že kam prišel.«

In prišel sem; prav do Fužin, pa še kako! Ne le, da pot ni naporna, tudi divna je v toliki meri, da je ne morem primerjati s katero drugo. Prav nič posebnih mogočnih razgledov ti ne nudi, a predel, po katerem se vije zložna pot, me je prevzel. Nekaj sem trdno sklenil, ko sem ob mrzlem studencu na soncu zleknjen zrl v modro nebo: Ob priliki moram tu preživeti svoje počitnice! — Prepričan sem bil, da bodo ene izmed najlepših.

Zopet je minilo leto v klopeh; zato sem namazal irhovke in okovane čevlje. Štirje smo bili, ki smo kovali velike načrte. Pridobil sem jih za svojo misel z lepim popisovanjem prilik in lepot, ki jih bomo uživali, in kmalu smo bili vsi navdušeni. Zbirali smo preizkušene taborne recepte, brusili in nasa-jevali potrebno orodje, krpali šotore in vse, kar je še bilo treba, proračun pa nam je izkazoval 215.— Din za pet tednov.

In odrinili smo. Porabili smo le vsoto za polovično vožnjo do Radovljice, in kaj smešno nas je bilo videti, ko nas je črni hlapec po prijetni vožnji odložil. Ni nam preostalo drugega, kot da smo pobrali svojo kramo in pognali štirištevilično karavano ob Savi navzgor.

Vas zanima, kakšni smo bili? Prav. Predstavim vam najprej Andreja. Njegova poglobljena lastnost so krive noge in škatlata glava, na kateri se

zdi, da sedi jež. Te njegove noge, ki me vedno spominjajo onih pri klavirju, pa so imele sijajno lastnost moči in zdržnosti. Bil je naše glavno tovarno živinče. Njegov šotorski drug je bil Binče, ki smo ga radi njegove majhne pojave imeli za hvalevredno gospodinjo. No, in ker Binče ni bil pripraven za nošnjo, sta se z Andrejem lepo izpopolnjevala. Moj kolega izpod plahte je bil Jure, edini lepoteč četvorice. Obdarjen je bil enakomerno z vsemi lastnostmi, od bahavosti do lenobe, od požrešnosti do smršanja, pa še kakšno dobro lastnost je tudi imel. Pel je na primer kot slavček — posebno vriskati je znal čudovito. Jaz pa sem dolgi Žane, po moje sem žrtev vseh ostalih. Vsi skupaj smo nadebudni skavti, in grdo naj nas sodi, kdor ima vzrok.

Ne bom vam popisoval mučne celodnevne poti do Bohinja, niti ne bom pripovedoval o potoku potu, ki ga je vsak prelil. Le to naj povem, da smo končno kot mrtvi pospali v nekem seniku.

Jutro nas je našlo čile in zdrave. Zopet smo hodili, a topot navkreber. Spočetka, ko je šlo precej strmo navzgor, nas je pot dobro zalival, čim pa smo dosegli prvo planino, smo hodili zložneje in na Planino pri jezeru smo prišli še dosti sveži. Najedli smo se in napili mleka, Binče pa je kot kuharica takoj navezal gospodarske stike in se pogajal za ceno kruhu in mleku. Ta planina je bila namreč naš trg, kajti tisti prostor blizu studenčka je bil oddaljen le še četrta ure. Vse je bilo prav rešeno in radovedni smo krenili do taborišča.

*

* *

Vešče smo si izbrali primeren suh prostor ob robu lepe trate, za ozadje pa so nam bile visoke, ravne smreke. Ali si sploh lahko mislite, da bi mi, stari skavtski levi, pri postavljanju in urejevanju taborišča ukrenili kaj napačnega? Dva šotora s kaj udobnimi ležišči iz smrekovega iglovja, z vsemi pripravami za obešanje obleke, svetilkami, pripravnimi policami za ostalo prtljago in opremo, sta nam nudila prav kraljevske razkošje. Kuhinja, ki si jo je Binče zgradil in uredil po svojih izkustvih in okusu, je tudi dokazovala ves čas svojo uporabnost. Mnogo dela pa smo si prihranili še za drugi dan.

Prvič je priškilila v mrzlem jutru velika rdeča obla iz dolinskih megel na naši dve beli, od rose mokri piramidi. Prilezel sem iz gorkega brloga in se oziral po vremenu. Nič prijetno se mi ni zdelo, da so mi debele kaplje s smrek polzele za vrat, a vendar sem si iz vstajajoče megle obetal mnogo dobrega za prvi dan. Vedno gostejša je postajala tenčica, ki jo je sonce izvajljalo iz tal. Za kratko je žareča obla celo izginila, a mogočna in topla je kmalu bleščala sredi modrega neba. Vse naokrog je vladal mir in kot okame-nele so štrlele visoke smreke v nebo.

Limono sem stisnil v vroči čaj in nato sem vlačil zaspance izpod platna. Dobro sem vedel, da jim bom godrnjanje potolažil le z zajtrkom. In šlo je. Doprili smo še razne naprave za taborno udobnost, urejali to in ono, nanosili obilno skladovnico drv, potem pa zadovoljni lenarili ves ljubi dan ob jedači, pijači in sončnih dobrotah. Preden pa nas je noč drugič objela v sladek sen, smo se domenili za taborni red in opravila. Binčeta smo proglasili za kuharico in mlekarico, Andreja za nosača iz doline, Jur je postal sobarica in dekla, jaz pa drvar in upravitelj. Vsak je bil tako svoj gospod in sluga bližnjega.

Sedaj bi najrajši odložil pero, ker se mi zdi nemogoče dovolj pestro in živo prikazati vam naš raj tam gori pod oblaki, na temenu gorskih velikanih v bujnem zelenju planinskega parka. Vse križem leže strohneli panji stoletnih smrek in iz njih rastejo novi velikani, vitki in ostri, kakor jih zahteva živ-

ljenje. Med njimi pa čepe na razbitih skalah sočni šopki planinskega cvetja, kolikor jih je sploh mogoče videti med bujnim grmičevjem rododendrona.

Mar mislite, da nam je postalo kdaj dolgočasno? Ne, ne! Skavtsko življenje nam je izpolnjevalo vse dneve do zadnjega trenutka. Če nismo imeli opravka s potrebnimi opravili v taborišču, smo sledili gamzom, iskali skobčeva gnezda ali kaj sličnega, delali izlete na vse konce in kraje, se odpravili za izprehod v Bohinj, opazovali posebno na robu nad jezersko dolino z zmaji, ki smo jih spuščali, kroženje zraka in še mnogokaj. Mnogokdaj pa smo imeli zvečer ob ognju pastirske goste, ki so nam zapeli kakšno narodno iz Bohinja. Ne nam na čast; le zato ker jim je prišla tako sama po sebi iz grla, saj je bila odraz njihovega skromnega življenja. Tovariši smo si postali, in upam, da nas hranijo v tako dobrem spominu kot mi nje.

Težko je bilo slovo od našega kraljestva, tako veličastnega v soncu in sanjavega ob luninem svitu in tako groznega v grmenju hude ure. Zakaj mu ne bi bili hvaležni tudi za to zadnje, saj nam je morda takrat najbolj odprl svojo veličastno, silovito naravo.

Žane.

MLADI PIŠEJO

OB GROBU SOUČENCA

Južni veter je močno pihal od vranskih hribov. Bilo je še hladno popoldne, toda priroda je že kazala znake, da se bliža čas veselja, da se bliža pomlad in z njo novo življenje. Po bližnjih vrtovih so cveteli zvončki in trobentice. Vsa narava se je oživljala, ali naša srca so bila žalostna in potrta. Ko smo v torek zjutraj zvedeli žalostno vest, da je umrl naš sošolec in priljubljeni tovariš Florenin Just, je naša srca presunila globoka žalost. Nismo mogli verjeti, da bi umrl on, ki je pred nekaj dnevi bil tako vesel, da ga je doletela smrt baš v najlepši dobi življenja.

V sredo dopoldne smo šli k pogrebu. Ob 1. uri popoldne mo prišli na postajo Sv. Peter v Sav. dolini. Bilo nas je mnogo; skoraj polovico fantov deške mešč. šole v Celju. Pogreba so se udeležili tudi gospodje nastavniki, katerim je bil rajni tako priljubljen in dober. K njegovemu domu smo prišli ob 2. uri, pogreb pa je bil ob 4. uri popoldne. Pred hišo so se kmalu začeli zbirati ljudje iz bližnjih krajev, ki so šli potem v sprevedu z nami na pokopališče. Žalostno zvonjenje farnih polzelskih zvonov nam je udarjalo na uho, ko smo se pomikali proti pokopališču. Na pokopališču je gospod župnik zmolil kratke molitve in v nekaj besedah povedal, da je bil rajni povsod priljubljen. Rekel je tudi med drugim, da je šele pred dobrimi 14 dnevi prisegel za Kristusa in si izbral družbo, v kateri je hotel z vso vmeno sodelovati. Nato je stopil na kup rjave zemlje njegov součenec Lazar, ki je povedal, da je vest o njegovi smrti globoko presunila naša srca in da ne bo nikdar pozabljen kot zvesti tovariš in sošolec, čeprav ga bo že dolgo krila zelena ruša. Nato je zbor pevcev mladih fantov pod vodstvom g. Šegule zapel žalostinko »Vigred«, ki je napravila globok vtis. Zgodnje popoldne se je jelo utapljati v večer. Začeli smo zapuščati pokopališče potrti in žalostni. Nismo si mogli misliti, da tovariša, ki je bil tako vesel in dober, ne bo nikdar več med nas. Rdeče večerno sonce se je jelo polagoma nižati in rdeče obsijalo vso Savinjsko dolino.

KAČ IVAN, deš. mešč. šola v Celju.

NA MORJE

*Na zemljo noč pala je mila,
vse okrog mene,
gorovje, skalovje,
doline in ceste,
vse je zakrila.
Na gladini morja leži lunin soj
in v zlatem se traku leskeče;
sicer je vse mirno in tiho nocoj.*

*Tu sem, na tvoji obali!
Krog mene ljudje,
sami čvrsti obrazi,
same krepke besede.
In tam si ti, morje,
ti sinje prostrano polje,
ti biser naše domovine,
ki delaš tujcem skomine!*

*Tiho je veter zavel,
na palmove liste zadel,
ki malo so vztrepetali...
Na bregu že nekdo sloni,
nepremično v morje strmi.
Kdo je to?
Ribič, smo ga spoznali.*

*Pa čuj,
ni prišel čez morje ta dih?
Bolestno ječanje?
Se, morje, ti jočeš?
Ne! Ne!
Ti morje ne jočeš,
ne plakaš,
ti nočeš grenkih solzá,
ti hrabrih src,
čvrstih rok hočeš,
junakov, ki bodo braniki tvojih mejá
Pojdimo mi, mladi stražarji,
ven na svobodno morjé,
do tja, kjer naši
mejniki — lažniki stoje!
Naša jadra razpnímo,
se tebi zročímo,
ti lepi Jadran.
Če se izgubimo,
na dno potopimo,
boš grob nam kopal hladán.
Vstopimo v čolne,
veslajmo na plan,
mi moramo iti,
ker kliče nas dan!*

KRIVEC JOŽE, gimnazija v Ptujju.

NEKAJ HALOŠKIH NAVAD

V petek ne smeš živini kidati, ker se lahko pripeti nesreča pri živini.
Ko režejo pri gostiji kuharice purana, pojejo tale verz:

»Rež'te ga po goltanci, dajte ga pol meni,
rež'te ga po bedrih, dajte tisto meni,
rež'te ga po krloti¹⁾, dajte tisto faloti,
rež'te ga po zajci²⁾, dajte tisto meni.«

Na Binkošti se dekleta pred sončnim vzhodom trikrat umijejo z roso po vsem licu, da bi ostale tako vedno lepe.

Copernice imajo posebno moč na dan sv. Lucije.

¹⁾ krlot pomeni perut.

²⁾ zajec pravijo roži na glavi.

Ob velikih praznikih imajo v Haložah navado, da poškrope kruh z blagoslovljeno vodo.

Kvasa Haložanke ne posodijo nikoli, ker bi s tem odgnale srečo od hiše; enako ne kumine.

Ako posodijo mleko, vlijejo vanj nekaj kapljic blagoslovljene vode.

Na dan sv. Marjete ne smejo možje orati, ker imajo ta dan posebno moč kače.

O mladem³⁾ ni dobro sejati in okopavati.

Ko sadijo kumare in buče, dekleta ves dan lažejo.

Predno začno beliti prašiča, mu na hrbtu vrežejo križ, ga posole z blagoslovljeno soljo in se zahvalijo sv. Antonu za srečo in ga zanjo prosijo.

Na Veliko noč dobe kure med drobtine blagoslovljenega kruha, da bolje nesejo. Lupine pisank pa potresejo okoli hiše, da ne pridejo v bližino kače.

Otroka, ki se je narodil, babica poškropi z blagoslovljeno vodo in ga potem umije. Pred krstom ga ne sme nihče pokrižati. Ko ga prinesejo od krsta, ga mati in oče najprej pokrižata in potem poljubita, da bi novorojenca vsi imeli radi. Med mleko vlijejo vode, da bo otrok lepši. Ko ga prvič kopljejo po krstu, morata goreti zraven sveči in med njima stati križ.

Zbral MUSEK VITKO, Ptuj.

NEKAJ O ZNAMKAH

Leta 1653. je uvedel Renouard de Vilayer, najemnik pariške mestne pošte, prisilno plačevanje poštne. Za pobotnico je dobil plačnik listek, ki so ga pritrdili na pismo. Ta listek je torej prednik današnje znamke.

Popoln preobrat v ureditvi pošte je nastal v Angliji 6. maja 1840., ko so uvedli znamke in pisemske ovitke z vtisnjeno znamko. Oče te novosti je bil sir Rowland Hill, ki je uvedel 10. jan. 1840 na Angleškem enotno pošto pristojbino enega penija. Takrat se je začela zmagoslavna pot znamke. V kratkem času so skoraj vse države uvedle znamke in s tem je bila hkrati tudi dana pobuda za zbiranje znamk.

Z razvijanjem zbiranja znamk je počasi ponehalo tudi mnenje, da je zbiranje nekakšno igrakanje. In res menda ni skoraj prijetnejšega dela kakor nabiranje znamk. Zbiralcu, ki količkaj misli, ne bo dovolj, da bo lepil znamke po vrstah in straneh. V katalogu ali na znamki sami bo dobil pobudo, da se bo začel zanimati tudi za zgodovino te ali one znamke in potem se bo skušal čim bolj poglobiti v svoje znamke. Počasi mu bodo postale znamke neizčrpna zakladnica znanja iz zgodovine, zemljepisa, začel se bo zanimati za jezike, grbe in denar. Zato je tudi razumljivo, da so začeli v naprednejših državah tudi po šolah podpirati zbiranje znamk. Zbiranje znamk pa ni samo koristno, ampak je postalo že davno tudi resen šport. Vsakdo, kdor je že resno zbral znamke, bo moral pritrditi sodbi dr. E. Graya, ravnatelja svetovno znanega Britanskega muzeja, da je lepo urejena zbirka znamk nekakšen izveček iz zgodovine civiliziranih narodov zadnjega stoletja. Te besede potrjujejo zlasti znamke iz prevratne dobe, na katerih dobimo skoraj vso zgodovino tega razburkanega časa. V začetku so zbirali vse, kar je prišlo zbiralcu pod roke in je bilo podobno znamki, torej tudi kolke in brzozjavne znamke, zasebne znamke vseh vrst in še marsikaj. Šele potem, ko so prišli na dan prvi katalogi znamk in prvi filatelistični časopisi, se je filatelija uredila. Zbiralci so začeli

³⁾ mlad je ob prvem kraju.

zbirati samo državne poštne znamke, torej znamke, ki jih je izdala poštna uprava za določeno nominalno vrednost in služijo za določeno plačevanje poštne. S tem pa ni rečeno, da je zbiralec vezan na te meje. Kdor hoče zbirati še kaj več, naj zbira, če bo imel od tega večji užitek, kajti pri zbiranju znamk je poglavitno to, da človeku prinese razvedrilo in ga na nekakšen način osreči in zadovolji.

Za začetnika je priporočljivo, da vsaj upošteva to, kaj je razlika med poštnimi in privatnimi znamkami. Najbolje je, da začetnik zbira vse znamke, ker bo tako lahko dobil najlepši vpogled v celotno področje filatelije in torej tudi v kulturne razmere posameznih držav. Če mu dopuščajo sredstva in čas, naj loči tudi pri posameznih znamkah vodne znamke, zobčanje, način tiska in razne majhne spremembe. Nikakor ne sme teh posebnih vrst zanemariti, ker je pri njih pogosto velika razlika v cenah. Ko začetnik nekoliko izpopolni svojo zbirko, je včasih priporočljivo, da nekatere države in dele sveta opusti, zato pa potem izpopolni druge, kajti v današnjih razmerah skoraj ni verjetno, da bi mu čas in sredstva dopuščala, da bi lahko zbiral znamke vsega sveta.

Ločiti moramo dve vrsti filatelistov, ki delajo posebne zbirke. Nekateri skušajo omejiti zbiranje na ožje področje, n. pr. na posamezne dele sveta ali skupine držav; drugi pa na gotovo razdobje, n. pr. samo do vojne ali po njej. Nekateri zbiralci zbirajo samo navadne pisemske znamke; drugi samo spominske in dobrodelne. Nekateri so se lotili poskusnih tiskov in novotiskov. To so torej zbiralci, ki svojo zbirko omeje.

Nasprotno pa hočejo drugi svojo zbirko razširiti. Razen normalnih znamk zbirajo še različne v barvi in papirju, razlike v zobčavi in tisku, tiskovne napake, pare in četvorčke ali celo cele pole. Drugi hočejo spet imeti rabljene in nerabljene. Zbirajo tudi novotiske, poskusne tiske in celo dobro ponarejene znamke. Zbirajo pisma in izrezke iz pisem. Ne zametujejo niti brzozavnih znamk in znamk, ki so jih nekoč uvajali zasebni poštarji. In še marsikaj. Take zbirke so navadno zelo obsežne in vzamejo dosti več časa in denarja kakor navadne.

ŠIMENKO DRAGO, real. gimn. v Celju.

REBUS

SOBOČAN ŠTEFAN, drž. mešč. šola v Dol. Lendavi.

MOTIVI IZ CRIKVENICE.

V strmem dirkalnem poletu se bliža štoklja tlom. Krila so privita nazaj in navzgor. S tem je zmanjšana ploščina kril in omogočen brzi let. — Francoski konstrukterji so sestavili letalo, ki lahko med letenjem skrajša krila s tem, da skrije konice kril v ostali del in s tem poveča hitrost.

Štoklja hoče pristati. Krila zaokroži kot padalo daleč naprej in vzdrži tako ravnotežje vzlic majhni brzini. Obenem udarjajo krila v krogu proti glavi. — Na sličen način je rešil španski letalec De la Cierva navpično letenje z vodoravnim propelerjem nad letalom. Propeler ima krila kakor mlin na veter in omogoča skoraj navpičen odlet in pristank.

Takoj ob odletu razprostre štoklja peresa na krilih. Posebno široko so razperjena spredaj in na koncu kril. Noge pa visijo še navzdol, saj hitrost še ni tako velika, da bi tvorile znatno oviro. Pozneje jih pritegne štoklja tesno k trupu in jih iztegne daleč nazaj. — Novejša letala imajo takisto možnost, da skrijejo vozna kolesa med letenjem popolnoma v trup, da zmanjšajo s tem zračni upor.

Komaj je štoklja nekajkrat prestopila, že je v zraku. — V tem pogledu jo človek še ni dosegel. Naša letala potrebujejo še po sto in več metrov zaleta predno se dvignejo od tal.

Doravnaj naročnino

Prizor iz tekme Gradjanski- Jugoslavija.

Malo je takih lepih posnetkov, ki bi kazali tako zanimivo sliko. Prvi golom Gradjanskega lovi golman Urh žogo, ki mu jo je podal lastni branilec Higl, dočim je zadaj napadalec Jugoslavije Petrovic. Na levi vidimo, kako zaustavlja branilec Gradjanskega Bivec, napadalca Jugoslavije Saviča. Trenutek je napet, ali igra je fair, kakor kaže slika, saj se je Savič takoj ustavil, ko je videl, da ga Bivec točno krije. Tekmo

je sodil italijanski sodnik Matea. V ozadju natrpna publika, bilo je 12.000 gledalcev, kar je pri nas vsekakor rekord.

UČENI VELIKAN

Tudi slon velikan obiskuje šolo.

Stoletnica plinske razsvetljave.

V Parizu obhajajo stoletnico plinske razsvetljave na ulicah. Ob tej priliki se spominjajo listi znamenitih »bulvarderjev«, t. j. onih srečnih zračnih inženjerjev in lahkokruheev, ki nimajo ves božji dan posebno pa zvečer drugega dela, nego da postopajo po ulicah, ki so posebno namenjene takim postopanjem in jim pravijo bulvarji. Takratni postopači v frakih in cilindrih so se strašno pritoževali o novi plinski razsvetljavi češ, da je presvetla in da bo to konec bulvarstva.

Pa je imela plinska razsvetljava še druge nasprotnike. Do leta 1837. so razsvetljevali ulice z oljem. In trgovci oljarji so se iz razumljivih gospodarskih razlogov upirali novi razsvetljavi, a so se polagoma privadili, zakaj plinska razsvetljava je le polagoma napredovala.

Leta 1838. je imel Pariz 13.000 uličnih svetilk. Od teh je bilo v teku enega leta komaj 1000 predelanih v plinske svetilke. Ostalih 12.000 smrdljivih in mračnih brljavk je še dalje požiralo olje v veliko veselje oljarjev in lampistov, ki so dan za dnem brisali in usekovali cestne leščerbe.

Čudno pa je, da je bil še pred 30 leti, torej leta 1907. v pariškem mestnem proračunu videti znesek 10.000 frankov za razsvetljavo s petrolejem. Vsekakor se je še v kdo ve kakšnih pariških zakonitih do modernih časov ohranila oljna svetilka.

„RAZORI“ izhajajo osemkrat na leto in veljajo 30.— Din, za pol leta 15.— Din, za četrta leta 7-50 Din. Posamezna številka stane 3.— Din. — List izdaja „Udruženje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani“, zanjo odgovarja Tone Fakin, ravnatelj meščanske šole na Viču. — Urednik Tone Gaspari, ravnatelj meščanske šole na Rakeku. — Za uredništvo odgovoren Drago Humek, upokojeni ravnatelj meščanske šole v Mariboru. — Vse dopise pošiljajte na naslov: Uredništvo „Razorov“, Rakek. — Za Mariborsko tiskarno odgovarja Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru.